

YENİ TÜRK TİCARET KANUNU VE 1998 ALMAN TAŞIMA HUKUKU REFORMU IŞIĞINDA FORWARDER SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ, ÖZELLİKLERİ VE FORWARDER TERİMİNİN KARŞILIĞI

Dr. Sinan Misili*

Giriş

Malların taşınması ile ilgili olarak taşıma sözleşmesinin yerine getirilmesinde sözleşme taraflarının kendi ayarlamalarını yapabilmesi ağır bir sorumluluk gerektirmektedir¹. Modern taşımacılık, özellikle uluslararası taşımacılık, günümüzde komplike hale gelmesinden dolayı malların tüccarlar ve taşıyıcılar arasında buluşturulması kolay olmamaktadır². Uluslararası ticaretin ve taşımacılıkta konteyner kullanımının artması sonucu; örneğin deniz taşıması tüm taşımanın sadece bir ayağı haline gelmiş ve modern sözleşmeler kapıdan kapıya taşımayı, birden fazla türde taşımayı ve farklı taşıyıcı/taşıyanları içerir hale gelmeye başlamıştır³. Doğal olarak pazarda bu işleri yapan kişiler ortaya çıkmış ve böylece satıcılar, departmanlarında çalışan bulundurmaya yerine, taşımayı başından sonuna takip edecek bu kişilerle çalışmaya başlamıştır⁴. Diğer yandan birleşik(*combined*) veya multimodal taşımayı gerektirmeyen hallerde dahi, yüklerin taşınması, ihracat için hazırlanması, depolama, gümrük işlemleri, paketleme, işaretleme vs. konularda tecrübesi olmayan firmalara danışmanlık yapacak kişilere de ihtiyaç duyulmaktadır⁵.

İhracat yapmak isteyen ama kendi ihracat ve gönderi departmanları olmayan küçük şirketlerin bu alanda uzman şirketlere ihtiyacı bulunmakta⁶ ve aslında bu durum sadece küçük şirketler için değil genel olarak tüm şirketler için vazgeçilmez hale gelmektedir⁷. Son yıllarda artan rekabet, şirketlerin kendi ana işlerine yönelmelerine, bazı işlerini ise daha iyi yapabilecek konusunda

* Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi(LL.M.).

¹ Stephen Girvin, **Carriage of Goods by Sea**, 2nd. ed., Oxford 2011, s.16.

² Karsten Schmidt, **Handelsrecht**, 5. völlig neu bearbeitete Auflage, Bonn 1999, s.952.

³ John F. Wilson, **Carriage of Goods by Sea**, 7th. ed., Essex 2010, s.253.

⁴ Murat Yarkin, **Deniz Taşımacılığında Yük Sevkiyatı(Freight Forwarderlık) İşlemleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.2.

⁵ A.Kürşat Tangün, **Navlun Komisyoncusu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, s.4.

⁶ Carole Murray/David Holloway/Daren Timson-Hunt, **Schmitthoff's Export Trade: The Law and Practice of International Trade**, 11th. Ed., London 2007, s.715.

⁷ Schmidt, s.953.

uzman olan şirketlere kaynak kullanım yoluyla vermelerine sebep olmuştur⁸. Bu nedenlerle ve özellikle taşıma yollarının karmaşıklığı sebebi ile sıklıkla araya 'Freight Forwarder (Spediteur)' gibi yetkin bir aracının katılımı gerekmektedir⁹. Diğer bir ifadeyle, malların taşınmasının karmaşık¹⁰ hale gelmesi sıklıkla konusunda bir uzmana başvurmayı gerekli kılmaktadır. Bu uzmanın adı 'Freight Forwarder'¹¹(Spediteur)'dir¹².

Forwarder işletmeleri, gemi acenteleri ile birlikte lojistik ve deniz ulaştırma sektörü uygulamasında sektörün 'ara gideni' veya 'ortada gideni' olarak nitelendirilmekte ve lojistik ve deniz taşımacılığında önemli yer edindiği ifade edilmektedir¹³. Forwarderın artan önemi nedeni ile müvekkili/müşterisi ile imzaladığı sözleşmenin hukuki niteliği ile forwarder kelimesinin terim olarak karşılığı ve forwarderın bir taşıma işleri komisyoncusu olup olmadığı konuları önem kazanmaktadır. Çalışmamızda öncelikle genel olarak forwarderın kim olduğu, görevleri ve hizmetleri belirtilecek, ancak ağırlıklı olarak forwarder teriminin Türk Hukuku'ndaki karşılığı ve ne olduğu ile forwarder sözleşmesinin hukuki niteliği incelenecek ve karşılaştırmalı hukuktan faydalanılırken asıl önem Alman ve Türk Hukuku'na verilecektir.

I. Uygulama ve Hukuki Yönü İle Genel Olarak Forwarder

Forwarder 'Taşımanın Mimarı' olarak görülmekte¹⁴ ve bir eşyanın¹⁵ göndericisinden alınıp alıcısına teslimine kadar olan süreçteki tüm lojistik işlerini yerine getirmektedir¹⁶. Forwarder hem taşımanın mimarı ve hem de tüm lojistik işlerini yerine getirebilmek için kara, deniz, hava taşımalarında ve aynı zamanda sınır ötesi taşımalarında uzmandır¹⁷ ¹⁸. Forwarder bir lojistik uzmanı olarak 'en uygun ve masrafsız yolu bulmakla görevlidir'¹⁹.

Taşıma işlerinde taşıyıcı ücret karşılığında eşyayı taşımayı taahhüt eden, forwarder bir taşıyıcı arayıcılığıyla eşyanın taşınmasını ve sevkini üstlenmektedir²⁰. Forwarder hukuken bir taşıyıcı değildir, aksine o 'taşımaya bizzat

⁸ D.Ali Deveci/İsmail Bilge Çetin, **Gemi Acenteleri ve Forwarder İşletmeleri: İşlevler ve Hizmetler**, 13. Bölüm, (Güldem Cerit/Ali Deveci/Soner Esmer(editörler)), Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, İstanbul Eylül 2013(s.473-501),s.474.

⁹ Schmidt, s.952, Bununla birlikte özellikle lojistik ve deniz taşımacılığı hizmetlerinin dağıtım ve sunumunda araçlar olarak forwarderlar haricinde gemi acenteleri ve gemi brokerları da görev almaktadır, bkz. Deveci/Çetin, s.473.

¹⁰ Hangi yollar, hangi taşıyıcılar seçilecek? - Gümrük ve diğer formaliteler nasıl yerine getirilecek?

¹¹ Çalışmamızda bundan böyle 'forwarder' olarak ifade edilecektir

¹² Ulrich Hübner, **Handelsrecht**, 2., überarbeitete Auflage, Heidelberg 1985, s.145.

¹³ Deveci/Çetin, s.474.

¹⁴ Marian Paschke/Winfried Furnell, **Transportrecht**, München 2011, s.148, Hans-Joachim Schramm, **Freight Forwarder's Intermediary Role in Multimodal Transport Chains A Social Network Approach**, Berlin, 2012, s.24.

¹⁵ Çalışmamızda eşya ve mal terimleri birbirinin yerine kullanılmıştır.

¹⁶ Yarkın, s.1.

¹⁷ Murray/Holloway/Timson-Hunt, s.715.

¹⁸ Uzmanlık Forwarder için mesleğinin gereğidir. Bkz ayrıca Schramm, s.24-25.

¹⁹ Paschke/Furnell, s.149.

²⁰ Kemal Arar, **Kara Ticaret Hukuku**, C.2, Ankara 1955, s.142, Umut Akdeniz, **Taşıma İşleri Komisyonculuğu Sözleşmesi**, Ankara 2013, s.9.

icra etmeden, taşımayı organize eden²¹ ve gemi, demiryolu, gümrük arasında gerekli ayarlamaları yapan kişidir²². Diğer bir ifadeyle forvarder taşımayı sağlayan, ancak taşımayı gerçekleştirmeyen kişidir²³. Forvarderin asli görevi taşımanın(sevkiyatın) sağlanması²⁴ olup eşyayı taşımak değildir²⁵. Böylece eşyayı bizzat nakletmeyi üstlenmeyerek, nakliyeciyi(taşıyıcı)den farklılaşır²⁶. Onun asıl borcu özellikle taşımanın organize edilmesidir²⁷. Taşımayı organize etmek için taşımayı üstlenecek taşıyıcıyı o bulur ve böylece eşyanın bir yerden bir yere ulaştırılmasında bir aracı olarak görev alır²⁸. Bununla birlikte forvarder her ne kadar kaide olarak eşyayı bizzat taşımak borcu altında değilse de, taşınacak eşyanın belirlenmiş olan sürede varma yerine ulaşmasını sağlamakla yükümlüdür²⁹.

Forvarder aynı bir binanın planlanması ve denetlenmesinde olduğu gibi, taşımayı planlar ve taşıma için taşıyıcı/taşıyanı yetkilendirir³⁰. Böylece forvarder malların başarılı bir şekilde taşınabilmesi için bir taşıyıcı ile taşıma sözleşmesi akdetmekle görevlidir³¹. Forvarder hukuki anlamda bir taşıyıcı olmamasına rağmen, örneğin tren istasyonlarından forvarderlik hizmeti yapan işletmeler (*Rollfuhrunternehmen*) gibi aslında forvarder olmalarına rağmen günlük yaşamda onlarla iş yapanlar için bir taşıyıcıdan farksız görülebilmektedir³². Uygulamada tipik bir forvarderin malı taşımayı değil, gönderenin depo,

²¹ Hakan Karan, **Law on the International Carriage of Goods**, 3rd. Edt., Ankara 2013, s.62.

²² Marian Hoeks, **Multimodal Transport Law(The law applicable to the multimodal contract for the carriage of goods)**, Rotterdam 2009, s.41.

²³ *“Besorgung”, nicht Durchführung des Transports’* bkz. Schmidt, s.958.

²⁴ *“Die Besorgung der Versendung”* bkz. Hübner, s.146.

²⁵ Fahiman Tekil, **Ticari İşletme Hukuku**, İstanbul 1981, s.153, Esas olarak eşyayı taşımak forvarder ile yaptığı taşıma sözleşmesi üzerine taşıyıcıya aittir, bkz. Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku(6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Hazırlanmış)**, 15. bası, Ankara 2011, s.234, Sabih Arkan, **Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçlarını ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler**, AÜHFD, C.37, S.1-4, s.313(Komisyoncu). Aksine görüş için bkz Gönen Eriş, **Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Kara Taşıma Hukuku**, Ankara 1996, s.724. Eriş’e göre taşıma işleri komisyoncusu hem eşya taşımayı ve hem de eşya taşımayı üstlenir. Fikrimizce forvarder olarak kabul ettiğimiz taşıma işleri komisyoncusu eşya taşımayı(TTK md.917.1, ETTK md.808/1) üstlenir. Müşterisinin eşyasını bir yerden alıp veya aldırıp taşıırken, bildirimde bulunarak eşyayı taşımayı(TTK md.926) üstlenmesi, onun eşyayı taşıma asli görevini ortadan kaldırmaz.

²⁶ Halil Arslanlı, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri(Genel Hükümler)**, 3. Bası, İstanbul 1960, s.202, Arkan, s.234.

²⁷ Ingo Koller, **Transportrecht(Kommentar zu Sepeedition,,Gütertransport, und Lagergeschäft)**, 6. Auflage, München 2007, s.739, Peter Bydlinski, **Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch,,§ 453-466, Band 7 Transportrecht, München 2009,**(Bydlinski, Münchener Kommentar), s.433.

²⁸ Arar, s.142.

²⁹ Necat Tüzün, **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, İstanbul 1968, s.65.

³⁰ Paschke/Furnell, s.148.

³¹ Eugen Bucher, **Skriptum Zum Obligationenrecht Besonderer Teil**, 2. Erweiterte Auflage, Bern 1983, s.187.

³² Hans -Wilhelm Köter, **Heymann-Kötter Handelsgesetzbuch(ohne seerecht) mit Erläuterungen**, 20. Gesamtauflage, Berlin 1950, s.350.

fabrika veya mağazasından aldığı eşyayı, kendisinin bulduğu bazen aynı şehirdeki bir taşıyıcıya tevdi suretiyle, o eşyanın bir başka yere taşınmasını sağlayan kimse olduğu, bununla birlikte sadece komisyon sözleşmesine göre hareket etmeyen ve eşyanın taşınmasını bizzat veya kendi adamları ile yerine getiren ve kelimenin tam anlamı ile taşıyıcı vasfını da üzerine alabilen kimse olduğu ifade edilmektedir³³

Geleneksel olarak forvarder müşteri/müvekkiline³⁴ ait olan malların taşınmasını ayarlarken aynı zamanda taşıyıcıları seçme, taşıma ücretlerini ödeme, yol boyunca talimat verme ve eşyanın ihtimamı, eşyanın gerektiğinde satılması ve depoya konması, sigortalama³⁵, ambalajlama, paketlenme, dokümantasyon, danışmanlık ve gümrük işleri vs. de yapabilmektedir³⁶. Forvarder geleneksel görevini yerine getirirken müvekkilini temsilen yüklerin taşınması ve ilgili işleri yaparken, malları taşıyacak olanlar ve diğer işleri,örneğin gümrük,depolama işleri gibi, yapacak olanlarla sözleşmeler yapmaktadır³⁷. Dolayısıyla forvarder geleneksel olarak müvekkili gönderen ile taşıyıcı arasında bağlantı sağlayan kişi³⁸ olup, daha önceden de ifade ettiğimiz gibi hukuki manada bir taşıyıcı değildir³⁹. Forvarder deniz taşımacılığında da müşterilerine ait olan malların taşınmasını ayarlayan kişi olup, gemi operatörü değildir⁴⁰. Deniz taşımacılığında gönderilen, yani malı teslim alan kimse de çoğu zaman bir forvarder olmaktadır⁴¹.

³³ İsmail Doğanay,**Türk Ticaret Kanunu Şerhi**,C.2 md.420-815,4.bası,İstanbul 2004, s.2385.

³⁴ Forvarder ile forvarder sözleşmesi imzalayan gönderen uygulamada müşteri veya müvekkil olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte denizde eşya taşımalarında gönderen ifadesi yerine taşıtan, gemiye yükleyen içine yükleyen ifadesi bulunmaktadır. Bundan böyle tüm taşımalar için ortak olarak müvekkil ifadesi kullanılacaktır. Sadece vurgulanmak istenildiğinde gönderen ve taşıtan ifadeleri kullanılacaktır.

³⁵ 'Karadan karaya yapılan taşımada, komisyoncu müvekkilinin emri olmadıkça, eşyayı sigorta ettirmeye mecbur değildir.' Bkz.Y. TD. 7.2.1957 T. 1957/860 E.,1957/1984 K. sayılı kararı.Oysa İmregün ' müvekkil açık talimat vermemiş olsa dahi, taşıma işleri komisyoncusu,taşınan eşyayı sigorta ettirmekle yükümlüdür;meğerki müvekkili,tam aksine eşyanın sigorta ettirilmemesi yönünden açık bir talimat vermiş olsun' görüşünde olduğundan bu karara katılmamaktadır.bkz. Oğuz İmregün,**Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, Gözden Geçirilmiş 4.bası,İstanbul 2004,s.179 ve dpn.48. Oysa yürürlükteki kanunumuzda bu tartışma artık gereksizdir.TTK md.918/2 gereğince Forvarder (taşıma işleri komisyoncusu) ancak forvarder sözleşmesinde kararlaştırılmış ise eşyayı sigortalatmakla yükümlüdür. Oysa forvarder'ın hukuki temelinde sadece komisyonculuk hükümlerine dayanan İsviçre Hukuku'nda ise mallar ancak müvekkil yetki vermiş ise forvarder'ın onları sigortalatmak borcu vardır(OR 426/2). Bkz.Bucher,s.187-188.

³⁶ William Tetley,**Marine Cargo Claims**,4th. edt.,Vol.2, Quebec 2008,s.1694,Tüzün, s.67,Schramm,s.25-28.

³⁷ Tangün,s.35.

³⁸ Jan Ramberg,Freight Forwarders,**Multimodal Transport Avoiding Legal Problems**,Chpt.2, (s.19—31),LLP London 1997,s.19.

³⁹ Paschke/Furnell,s.149.

⁴⁰ Nicholas Gaskell/Regina Asariotis/Yvonne Baatz, **Bills of Lading: Law and Contracts**,London 2000,s.112.

⁴¹ Adil İzveren/Nisim Franko/Ahmet Çalık, **Deniz Ticaret Hukuku**, Ankara 1994,s.166.

Forvarder aslında gönderen, gönderilen, taşıyıcı, depocu-antrepocu, gümrükçü veya taşıma zincirinde olan diğer kişiler arasındaki bir araçtır⁴². Deniz aşırı mal alım satımında taşıtan veya ihracatçı tarafından malların taşınmasının detaylarını halleden araçlar forvarderlerdir⁴³. Denizde eşya taşımacılığında taşıyan ise kara taşımalarındaki taşıyıcı gibi 'kendi adına taşımayı üstlenen kişi'⁴⁴dir. Geleneksel anlamda forvarder tanımı yapmak gerekirse; 'Forvarder, yük ilgilileri ve taşıyıcı arasında uzman aracı konumunda olan, malların bir yerden başka bir yere taşınmasını, kural olarak bizzat taşımayı üstlenmeden, organize eden kişidir'⁴⁵. Zira 'taşıyıcı malları taşıyan kişi iken, forvarder malların taşınmasını ayarlayan kişi'⁴⁶ olarak malları taşıtmayı üstlenen kişidir. Özet olarak geleneksel anlamda forvarder müvekkili hesabına malların taşınmasını ayarlayan ve müvekkili hesabına taşıyıcı ile taşıma sözleşmesini yapan kişidir⁴⁷.

Geleneksel rollerinde, forvarder taşıyıcılarla yaptıkları uluslararası taşıma sözleşmelerinde genel olarak müvekkillerinin acentesi⁴⁸ olarak hizmetlerini sunarken, deniz taşımalarında limanlarda düzenli hat taşımacılığı yürüten denizcilik işletmelerinin (*liner shipping companies*) hat acentesi (*liner agent*) olarak çalışmaktadırlar⁴⁹. Deniz taşımacılığında navlun sözleşmeleri hemen daima broker ve forvarder gibi araçlar yoluyla yapılmaktadır⁵⁰. Tarifeli deniz taşımacılığında forvarder işletmeleri ve gemi acenteleri araçlar olarak

⁴² David A. Glass/Chris Cashmore, **Introduction To The Law of Carriage of Goods**, London 1989,s.70.

⁴³ Thomas J. Schoenbaum,**Admiralty and Maritime Law**, 4th. Edt.,Washington 2003,s.534.

⁴⁴ Hans Jürgen Abraham, **Das Seerecht**, 4. ergänzte und erweiterte Auflage,Berlin 1974,s.142,İzveren/Franko/Çalık,s.163.

⁴⁵ Ralph De Wit, **Multimodal Transport Carrier Liability and Documentation**, London 1995,s.19.Bir diğer tanıma göre forvarder, ücret karşılığında müvekkili yararına malların taşınmasını ayarlayan ve organize eden 3. kişi aracıdır, bkz.Karan,s.61.

⁴⁶ De Wit,s.20.

⁴⁷ Glass/Cashmore, s.70.

⁴⁸ *Agent*,Türk Hukuku'nda ise komisyoncu; bkz. aşağı.

⁴⁹ Jan Ramberg,Freight Forwarder Law,**Modern Law for Global Commerce,Congress to celebrate the fortieth annual session of UNCITRAL Vienna,9-12 July 2007**,,s.1-2(Forwarder Law); <http://www.uncitral.org/pdf/english/congress/Ramberg.pdf>. erişilme tarihi:30.12.2014. Bununla birlikte deniz taşımacılığında taşıyanın acentası gibi ondan ücret alan forvarder yanında,komisyon ücretini yükleri taşıyana teslim etmeden önce tahsil eden bağımsız forvarderlar da bulunmaktadır;bkz.Schoenbaum, s.535.Esasında ilk halde yer alan forvarder açıkça Türk Hukuku'na göre acente olarak görev almış ve taşıma işleri komisyonculuğu ile ilgisi olmayacak şekilde ve TTK md. 102-123'e bağlı iken, ikinci halde ise Taşıma İşleri Komisyoncusu olarak TTK md.917-930'a bağlıdır. Belirtelim ki konunun uzmanları özellikle denizyolu konteyner taşımacılığı gibi tarifeli deniz yolu taşımacılığında forvarder işletmelerinin dağıtım kanalı üyesi olduklarını ifade etmektedirler;bkz. Deveci/Çetin, s.475. Böyle bir durumda çoğunlukla taşıyanı temsilen iş görmektedirler.Fiilen forvarder işletmeleri faaliyet olarak sadece yükleten/gönderilen veya taşıyana(donatan veya charterer) veya her ikisine de aracı olarak faaliyet gösterebilir;bkz.Hakan Karan, **Law on International Carriage of Goods**,Handbook,2nd. edt.,Ankara 2009,s.52(Eski).

⁵⁰ Bkz.Bülent Sözer,**Deniz Ticareti Hukuku 1(Giriş,Gemi Donatan ve Navlun Sözleşmeleri)**,İstanbul 2013,s.298.

faaliyet yürütürken, tarifersiz deniz taşımacılığında bunlara ek, aracı olarak gemi brokerları da faaliyet göstermektedir⁵¹. Deniz taşımacılığında forvarderin görevleri olarak şunlar sayılabilir; gemilerde taşınacak eşya yeri belirlemek ve rezerve etmek, konişmentoyu hazırlamak, kargonun teslim alınmasını ayarlamak ve limana ulaşmasını sağlamak, ihracat ile ilgili belgeleri hazırlamak gibi⁵². Bu temel hizmetlerin haricinde, sözleşmelerinde yer alıyor ise, paketleme, depolama, yükleme/boşaltma ve sigortalama gibi hizmetler de forvarder tarafından verilmektedir⁵³. Denizde eşya taşımacılığında donatan/taşıyanlarla bağlantı kuranların sıklıkla forvarderler olduğu belirtilmektedir⁵⁴. Deniz taşımacılığında limandan limana mal gönderiminde gerekli tüm prosedürler konusunda taşıtanlar forvardera başvurmaktadır⁵⁵.

Gönderenin taşınacak olan eşyanın sahibi olması gerekmediğinden çoğu zaman bu halde ortada bir komisyoncu forvarder sözleşmesi bulunmamaktadır⁵⁶. Geleneksel rollerinde kalan ve sadece taşıtmayı taşıyıcı ile taşıma sözleşmesi akdederek yerine getiren forvarder işletmeleri ile kendi müvekkilileri(gönderen) arasında forvarder sözleşmesi, taşıyıcı ile arasında ise taşıma sözleşmesi uygulanırken⁵⁷, forvarder ile gönderilen arasında herhangi bir sözleşmesel ilişki bulunmamaktadır⁵⁸.

Bilindiği üzere taşıma sözleşmesi bir ‘ tam üçüncü kişi yararına sözleşme⁵⁹’dir. Özellikle TTK md.926 gereğince taşımayı üstlenen forvarder, aynı zamanda fiilen taşıyıcı sayıldığı hallerde gönderilenin forvardera karşı TTK’nın taşıma sözleşmesine dair hükümleri ile sınırlı olarak eşyanın teslimini talep hakkı doğduğu ileri sürülmekte ise de⁶⁰, biz bu görüşe iştirak edemiyoruz. Çünkü forvarder sözleşmesi taşıma sözleşmesi gibi üçüncü kişi yararına bir sözleşme olmayıp⁶¹, forvarder ile gönderilen arasında sözleşmesel bir ilişki de olmadığından, gönderilen eşyanın teslimini forvarderdan talep edemez⁶². Bununla birlikte gönderen ile forvarder aralarında yapacakları forvarder sözleşmesine bir hüküm ekleyerek sözleşmeyi üçüncü kişi yararına hazırlamalarına ve

⁵¹ Deveci/Çetin,s.476.

⁵² Schoenbaum,s.534,orada bkz.dpnt.1,Girvin,s.16.

⁵³ Girvin,s.16.

⁵⁴Raoul Colinvaux,**Carver’s Carriage by Sea**, Vol.1, 13. ed., London 1995,s.38.Yazar *Freight Forvarder* yerine *Forwarding Agent* terimini kullanmaktadır.

⁵⁵ Girvin,s.16.

⁵⁶ Sabih Arkan,**Karada Yapılan Eşya Taşımacılığında Taşıyıcının Sorumluluğu**,Ankara 1982,s.19(Taşıma).

⁵⁷ Tekil,s.153,Bu durumda taşıma sözleşmesinin tarafı komisyoncu forvarder işletmesidir; bkz. Arkan, Taşıma,s.19.

⁵⁸ Arslanlı,s.202.

⁵⁹ Bkz. Vural Seven, **Taşıma Hukukunda Gönderilen**, Ankara 2012,s.88, Ernst Hirs,**Ticaret Hukuku Dersleri**, Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 3. bası,İstanbul 1948,s.751,Aksi görüşte,bkz. Reşat Atabek,**Eşya Taşıma Hukuku(Deniz Hukuku Hariç)**, İstanbul 1960,s.35-36. Denizde eşya taşıma sözleşmesinin (*Seefrachtvertrag*) de bir taşıma sözleşmesi(*Transportvertrag*) olarak 3. kişi yararına(*zugunste Dritter*) sözleşme olduğu hakkında bkz.Rolf Herber, **Seehandelsrecht Systematische Darstellung**, Berlin 1999,s.242.

⁶⁰ Eriş,s.725.

⁶¹ Akdeniz,s.47.

⁶² Arslanlı,s.202,

bu yolla gönderilenin forvarderden malın teslimini isteme hakkının doğmasına engel bulunmamaktadır.⁶³

Taşımanın günümüzde geldiği nokta itibarı ile değişime uğraması özellikle kapıdan kapıya taşıma ve genel olarak multimodal taşımanın gelişmesi ile, forvarderlar daha büyük sorumlulukları üzerine almaya başlamış⁶⁴ ve eskiden sadece taşıyıcının veya gönderenin bir komisyoncusu(*agent*) iken günümüzde taşımayı üzerine alan asil(*principal*) olmayı daha avantajlı bulmaya başlamışlardır⁶⁵. Günümüzde artan oranda belli sayıda forvarder sözleşmelerinde, özellikle bizzat konişmento düzenlediklerinde, acente/komisyoncu yerine asil/amir görünmeye başlamışlardır⁶⁶. Özellikle büyük şirket haline gelmiş olan forvarderlar malların başlangıç yerinden varış yerine ulaşması ihtiyacını çok çeşitli sözleşmeleri icra ederek yerine getirmektedir⁶⁷. Geleneksel anlamda malları taşıyıcı taşırken, forvarder bizzat malları taşımamakta, ancak modern forvarder gibi toplama yükte olabileceği gibi götürü taşıma(navlun) ücreti ile iş yaptığı ve bizzat kendisi taşımayı üstlendiği hallerde ise bizzat malları forvarder kendisi taşımaktadır⁶⁸. Böylelikle aslında görevi taşıma işlerini organize etmek, yani taşıma faaliyetini ayarlamak olan forvarderin, taşıma işini de üzerine almasına hukuken bir engel bulunmamaktadır⁶⁹. Türk Hukuku'nda da forvarder bizzat taşıyıcı olabilmekte(TTK md.926⁷⁰), ancak Türkiye sınırları içinde bizzat kendi araçları ile taşımayı üstlenen forvarder, bunu gerçekleştirebilmek için ayrıca yetki belgesi almış olmak zorundadır(Karayolları Taşıma Kanunu md.10/1 ve 26.a)⁷¹.

Forvarder geleneksel rollerinden farklı olarak modern rollerinde, malların ihracatında; malların dağıtımının analiz edilmesi, taşıma ayarlamaları, belgelerin hazırlanması, gümrük işlemleri, navlun ve diğer ücretlerin ödenmesi, pa-

⁶³ Akdeniz,s.48.

⁶⁴ De Witt,s.20.

⁶⁵ Carlos Moreno,**Legal Nature and Functions of the Multimodal Transport Documents**,Geneva 2002,s.8.

⁶⁶ Girvin,s.46.

⁶⁷ Jan Ramberg,Unification of The Law of International Freight Forwarding,**RDU 1998-1**,s.5(Unification), (çevrimiçi)<http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/1998-1-ramberge.pdf> 03.01.2015

⁶⁸ Theo Guhl/Hans Merz/Max Kummer, **Das Schweizerische Obligationenrecht(mit Einschluss des Handels und Wertpapierrechts**, 6.Auflage,Zürich 1972,s.473.

⁶⁹ Karan,s.62.

⁷⁰ ETTK md.814/1'den farklı olarak TTK md.926'da 'aksi sözleşmede yazmıyorsa' çıkarılmış olsa da bu bir yedek hukuk kuralı olduğundan aksi sözleşmede yazabilir.Maddenin gerekçesinde mülga kanun döneminde md.814/1 uygulaması için tarafların anlaşması gerektiğinin kabul edildiği yazsa da, aslında tek taraflı bildirim yeterli idi, müvekkilin onayı gerekmiyordu,bkz.Arkan,Taşıma,s.23.

⁷¹ Arkan,s.234,Bununla birlikte forvarder işletmesi taşımayı bizzat üzerine alacak ise bundan müvekkilini haberdar etmesi gerekmektedir(TTK md.926);bkz.Arslanlı, s.205,Arkan,Taşıma,s.23,Akdeniz,s.47.Arkan'a göre böyle bir bildirim olmasa bile eşyanın bizzat forvarder tarafından taşınmış olması, forvarder'ın taşıyıcı sayılmasına yetmektedir; zira TTK md.917.3 yollaması ile TBK md.544'uyarınca taşıma işinin icra edildiğini taşıyıcının kimliğini açıklamaksızın müvekkiline duyuran forvarder da taşıyıcı sayılır,bkz. Arkan,s.234,bkz.orada dpn.2 ve Arkan, Taşıma,s.23 bkz. orada dpn.79.

ketleme ve depolama, yük sigortalama, yüklerin birleştirilmesi, toplama yük ve diğer özel hizmetler gibi hizmetleri yerine getirirken, malların ithalatında, varış yeri ihbarının yapılması, gümrükten malların çıkarılması, KDV, gümrük, navlun ve diğer ödemelerin yapılması, malların ithalata teslimi ve özellikle başka komisyoncu ve acentelerin mallarını da getiriyor ise bir araya getirilmiş malların ayrılarak bunlara dağıtımı gibi görevler üstlenmektedirler⁷². Forvarderlar çoklu taşıma işleticisi olarak hareket ederek, multimodal taşımacılıkta kapıdan kapıya taşımayı da üstlenmektedirler⁷³. Dolayısıyla forvarder geleneksel rollerinden arınarak yeni rollerine bürünmekte ve hem sözleşmeden doğan asli borcunun yapısı ve sorumluluğunun hukuki kaynağı da aşağıda değinileceği üzere değişmektedir.

Ancak yinede bu bahsi kapatırken tekrar edelim ki forvarder kural olarak taşımayı bizzat gerçekleştirmez, o malların taşınması(*Güterversendung zu besorgen*) ve organizasyonunu(*die Beförderung zu organisieren*) üstlenmektedir⁷⁴. Bu açıdan bakıldığında ifade edelim ki forvarder sözleşmesinin temel unsurunu eşyanın taşınması edimi oluşturmaktadır⁷⁵. O taşıyıcı/taşıyan ile yaptığı taşıma sözleşmesinin sonuçlandırılmasında hukuki anlamda gönderen veya deniz taşımalarında taşıtan(*Befrachter*) olup, taşıyıcı değildir⁷⁶.Denizde eşya taşımalarında navlun mukavelesinin bir tarafında taşıyan(*Verfrachter*), diğer tarafında da taşıtan bulunur⁷⁷.Taşıtan kara taşımacılığındaki gönderenin karşılığıdır⁷⁸.

Forvarder taşımayı bizzat üstlenirse bile bunu kendi araçları ile yapmak zorunda değildir⁷⁹. Onun görevi, taşıyıcıları veya diğer taşıma işleri komisyoncusu forvarder işletmelerini tedarik etmek suretiyle eşyanın taşınmasını sağlamaktır⁸⁰.Örneğin gemi işletmeyen akdi taşıyan olarak Türkçe'ye çevirebileceğimiz deniz ticaretinde faaliyet gösteren *non-vessel operating common carrier*(NVOCC) forvarderlar kendileri ile taşıma sözleşmesi imza etmiş akdi

⁷² Girvin,s.45-46.

⁷³ Deveci/Çetin,s.496,Bu durumda çoklu taşıma işleticisi(multimodal transport operator) olarak yük sahibine karşı akdi taşıyan, fiili taşıyanlara karşı ise yükleten sıfatını alır,bkz.Deveci/Çetin,s.497.

⁷⁴Bydlinski,Münchener Kommentar, s.428.

⁷⁵Akdeniz,s.10.

⁷⁶ Schmidt,s.956.

⁷⁷ İzveren/Franko/Çalık,s.164.

⁷⁸Hans Wüstendörfer, **Neuzeitliches Seehandelsrecht mit besonderer Berücksichtigung des angloamerikanischen und des internationalen Rechts**, Tübingen 1950, s.225, Abraham, s.143, İzveren/Franko/Çalık,s.164.

⁷⁹ Şevket Memedali Bilgişin, **Ticaret Hukuku Prensipleri C.1 Ticaret ve Tüccar**, 3. Bası,İstanbul, 1950, s.354. 'Taşıma.İşleri Komisyoncusunun taşıma işini yaptığı araç, komisyoncuya ait olmasa bile komisyoncu taşıyıcı sayılır' bkz. Y.TD 7.12.1970 E:1970/2536 K:1970/4910(Eriş,s.726) ve Y.11.HD. 25.9.1984 T.,E:1984/3614, K:1984/4794 (Eriş,s.739-740),' Taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işini kendi araçları ve adamları ile yapabileceği gibi, kendi yerine geçen taşıyıcılara da yaptırabilir.Bu halde komisyoncu taşıyıcı sayılır.Y.11.HD. 21.9.1992 T.,E:1992/1889, K:1992/8148(Eriş,s.741), Davalının, davacıdan ücret olarak bir başkasına ait kamyonu eşya taşınmak üzere tahsisi,taşınmayı üstlenmek anlamındadır.'bkz. Y.11.HD. 22.4.1986 E:1986/2390,K:1986/2398(Eriş,s.728). Forvarder işletmeleri varlık bazlı(*asset based*) ve varlık bazlı olmayan(*non-asset based*) işletmeler olarak iki sınıfa ayrılmaktadır;bkz.Deveci/Çetin,s.494.

⁸⁰ Bilgişin,s.354.

taşıyan(*contracting carrier*) olarak, malları fiili olarak taşıyacak olan gemiyi(fiili taşıyan,*performing carrier*) ayarlar⁸¹. Bu durumda NVOCC bir akdi taşıyan, gemi operatörü ise fiili taşıyan olurken, gemi operatörü ile NVOCC arasında bir taşıma sözleşmesi, NVOCC ile müşterisi/müvekkili arasında ise forvarder sözleşmesi olup, müşteri ile gemi operatörü arasında bir hukuki ilişki bulunmamaktadır.Böylece NVOCC gemi operatörü ile yaptığı taşıma sözleşmesinde taşıtan/yükleten(*shipper*) olur⁸².Bununla birlikte NVOCC ve forvarder birbirinin aynı demek yanlıştır. Doğrusu şudur, her bir NVOCC aynı zamanda bir forvarder olarak faaliyet gösterebilirken, NVOCC forvarder hizmetlerini da kapsayan daha geniş görevli bir işletmedir.

II. Terim Sorunu

Çalışmamıza konu olan *Freight Forwarder* Türkçe bir kelime değildir. Yabancı dildeki bu kelimenin ise Türk kara ve deniz taşımacılığı uygulamasında kısaltılarak 'Forvarder' olarak uygulamacılar tarafından kullanıldığı müşahede edilmektedir⁸³. Türkçe karşılığını bulmaya gayret gösteren yazarlarca şu ifade karşılıkları bulunmuştur; 'Nakliye Organizatörü⁸⁴', 'Sevkiyatçı⁸⁵', 'Navlun Komisyoncusu⁸⁶', 'Taşıma İşleri Organizatörü⁸⁷' ve 'Taşıma İşleri Organizatörü⁸⁸'. Bu ifadelerle birlikte Ramberg forvarderin 'Lojistik Servis Sağlayıcısı⁸⁹' olduğunu ifade ederken, Deveci/Çetin⁹⁰ ise bu terimin Türkçe karşılığı konusunda fikir birliğine varılamadığını, nakliye müteahhidi, nakliye yüklenicisi terimlerini kullananların yanında Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği(UTİKAD)'nin forvarder işletmelerini taşıma işleri organizatörü olarak ifade ettiğini belirtmektedir. Okay⁹¹ deniz taşımacılığı aracı ve

⁸¹ Schramm,s.23,Tetley,s.1705.

⁸² Tetley,s.1705.Amerikan 9. Bölge Federal Mahkemesi(*Ninth Circuit*)'nin yerleşmiş içtihatlarına göre NVOCC taşınması istenen malların sahibi olan taşıtan ile gemi operatörü arasında aracı olup, çoğunlukla çok sayıda taşıtandan malları alıp birleştirerek konsolide haline getirip anlaştığı gemiye yükleyen kişidir.Aslında NVOCC deniz aşırı forvarder işletmelerinin yaptığı gibi çok sayıda küçük yükü alıp birleştirip konteyner ile konteyner gemilerinde yükleyen kişidir. Kararlar için bkz.Tetley,s.1705 ve orada dpn.62 ve 63.

⁸³ Muhittin Doğrucu,*Freight Forwarder*,DHD,Y.9,S.1-4,2004,s.83-108,s.83.

⁸⁴ Hacı Kara,Deniz Taşımacılığında Freight Forwarder,**Legal Hukuk Dergisi**,Y.4,S.37, Ocak 2006,s.67-89,s.68, dpt.11.

⁸⁵ Yarkin,s.1.

⁸⁶ Tangün,Giriş.

⁸⁷ Emre Cumaloğlu, **Kirkambar Sözleşmesi**, Ankara 2011,s80, Ayrıca bkz.Karan, s.61(*Organizer of Transport*).

⁸⁸ Akdeniz,s.20,Umut Akdeniz, Taşıma İşleri Komisyoncusunun Taşıma İşini Üzerine Alması ve Bunun Hukuki Sonuçları, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C.4,S.2,Y.2013(Makale),s.184,dpt.4; Yazar Taşıma İşleri Komisyoncusunun İngilizce Karşılığı olarak *Freight Forwarder* terimini kullanmaktadır, Bkz.Abstract,s.183. Taşıma işleri komisyoncusunun *freight forwarder*'i karşıladığı konusunda bkz.Akdeniz,s.21.

⁸⁹ Ramberg, Forwarder Law, s.1;Yazar forvarderların bu terimi kendilerinin tercih ettiklerini, onlara genel anlamda 'Sevis Sağlayıcılar' da denebileceğini ifade etmektedir.

⁹⁰ Deveci/Çetin,s.493.

⁹¹ Sami Okay, **Deniz Ticaret Hukuku II(Navlun Mukaveleleri Denizde Yolcu Taşıma ve Deniz Ödücü Mukaveleleri**,Gözden geçirilmiş ilaveli 2. Bası,İstanbul 1971,

yardımcılarını sayarken taşıma işleri komisyoncusunu ekspeditör⁹² olarak tanımlarken, Göknil⁹³ Okay'dan farklı olarak malların gemiye yükletilmesi işinin bir ekspeditöre veya komisyoncuya verildiğini ifade etmektedir. Görüldüğü gibi forvarderin zaman içerisinde geçirdiği değişim ve hizmetlerinin genişlemesidir. Biz bir karşılık bulmadan önce hem Türk Hukuku'nda ve hem de yabancı hukukta mevzuattaki durumu incelemeyi uygun gördük.

Türk Hukukun'da genel anlamda *Freight Forwarder* ve sözleşmesi Türk Ticaret Kanunu(TTK)'nın Taşıma İşleri başlıklı dördüncü kitabının altıncı kısmında Taşıma İşleri Komisyoncusu adı ile md.917-930 arasında düzenlenmiştir⁹⁴. Yürürlükten kalkan 6762 sayılı eski kanunda(ETTK) konu, üçüncü kitabında Taşıma İşleri ve Taşıma Senedi başlıkta 'Taşıma İşleri Komisyonculuğu' adı altında md.808-815 arasında düzenlenmişti. Her iki kanunda 'Taşıma İşleri Komisyoncusu' terimini tercih ederek aynı terimi⁹⁵ kullanmıştır. Diğer yandan 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu(KTK) md.3'de⁹⁶ 6762 sayılı eski kanun md.808 ile benzer tanım ile aynı ifade kullanılmaktadır. Dolayısı ile kanun koyucunun '*Freight Forwarder*' terimine uygun gördüğü karşılık eski kullanım alışkanlığına uygun olarak halen 'Taşıma İşleri Komisyoncusu'dur⁹⁷. Türkiye'de *Freight Forwarder* olarak meslek birliklerince veya derneklerce hazırlanmış yerel genel işlem şartları bulunmamakla birlikte FIATA⁹⁸'nın Türkiye temsilci-

s.22.Okay'ın taşıma işleri komisyoncusunun karşılığı olarak kullandığı ekspeditörler İskandinav ülkelerinde müvekkili hesabına çalışan forvarderlere verilen isim olup, bu ülkelerde kendi hesabına çalışan forvarderlere ise Speditör adı verilmektedir, bkz.Schramm,s.20.

⁹² Fransızca da *expéditeur* gönderen,sevk eden anlamında olarak İngilizcedeki *forwarder* kelimesini karşılıkmaktadır.

⁹³ Mazhar Nedim Göknil, **Deniz Ticaret Hukuku**, 3.baskı,İstanbul 1946,s.206.

⁹⁴ Aynı görüşte Yarkın,s.87-88,Deveci/Çetin,s.498, Karşı Doğrucu,s.83,Cumaloğlu,s.78-82(Yazar taşıma işleri komisyoncusu ile taşıma işleri organizatörü ismini verdiği *Freight Forwarder*'i, Doğrucunun makalesine atıf yaparak ayrı ayrı başlıklandırarak incelemiştir.),Tangün,s.42 ve 101(Yazar Navlun Komisyoncusu ismini verdiği *Freight Forwarder* ile ETTK md.801-814 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyoncusunun farklı olduğunu söylemektedir.)Bize göre aşağıda daha ayrıntılı açıklayacağımız üzere 1998 Alman Taşıma Hukuku Reformunu çok küçük değişikliklerle iktibas ederek nerdeyse kanunun ve kanunun felsefesi anlamında takip eden yeni TTK; ilgili maddelerinde bu kurumun geniş görevlerini hesaba kattığımızda ismini litaratür anlamında taşıyamayacak şekilde halen eski alışkanlıkla 'taşıma işleri komisyonculuğu' tabirini kullansa da yeni kanun md.917-930 arasında düzenlenen bir '*Freight Forwarder*' sözleşmesidir.

⁹⁵ Oysa TTT tasarısının ilk halinde bu ifade 'Taşıma İşleri Yüklenicisi' şeklinde idi. 22.Dönem Adalet Komisyonu görüşmelerinde(bkz.22.Dönem Adalet Komisyonu Raporu,Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Esas No:1/1138),Karar No:123,Tarih:3.5.2007),Komisyon 'başkası hesabına taşıma' işini daha iyi ifade ettiği gerekçesi ile eski kanun ile aynı olarak 'Taşıma İşleri Komisyoncusu' tabirini tercih etmiş ve kanun bu şekilde yasalaşmıştır.

⁹⁶ 'Ücreti karşılığında kendi namına ve müvekkili hesabına eşya taşıtmayı meslek edinmiş kişi' taşıma işleri komisyoncusudur.

⁹⁷ Taşıma işleri komisyoncusunun İngilizce karşılığının Türk Hukukun'da da haklı ve doğru olarak *freight forwarder* olduğu hakkında bkz.Sözer,s.298.

⁹⁸ International Federation of Freight Forwarders Associations, FIATA genel işlem şartları ve belgeler hakkında bkz.(çevrimiçi) http://fiata.com/fileadmin/user_upload/documents/Diverses/FIATA_Reference_Handbook_05-2014.pdf 28.09.2014. Standart

liği'ni yapan UTİKAD derneği bulunmaktadır. Haliyle FIATA genel işlem şartları ve belgeleri bu dernekçe önerilmektedir⁹⁹.

İsviçre Hukuku'nda hem komisyon sözleşmesinde(İsviçre Borçlar Kanunu(OR) md. 439) ve hem de taşıma sözleşmesi bölümünde (OR md.456,457) forvarder sözleşmesi ile ilgili kanun hükümleri yer almaktadır¹⁰⁰.İsviçre Hukuku'nda *Freight Forwarder* ve sözleşmesi OR Komisyon başlıklı 15. Bölümünde(md.425-439) md.439'da '*Speditionsvertrag*' komisyonculuk sözleşmesi hükümleri esas alınarak belirlenmiştir¹⁰¹ demek yanlış olmaz. Haliyle İsviçre Kanun koyucusu da Türk Hukuku ile aynı terim olarak 'Taşıma İşleri Komisyoncusu(*Spediteur*¹⁰²)' terimini kullanmaktadır¹⁰³. İsviçre'de ayrıca genel işlem şartları olarak AB-SSV(*Allgemeinen Bedingungen des Schweizerischen Spediteurverbandes*) kullanılmaktadır¹⁰⁴.

Alman Hukuku'nda *Freight Forwarder* ve sözleşmesi, Alman Ticaret Kanunu (HGB)'nun Ticaret İşleri başlıklı 4. Kitabının 'Taşıma İşleri (*Speditionsgeschaft (Forwarding)*' başlıklı 15. Kısımında § 453-466 arasında düzenlenmiştir. Bununla birlikte forvarder Alman Hukuku'nda 25.6.1998 de yürürlüğe giren 'Taşıma Reformu(BGB1. 1998 I 1588)' ile yeniden düzenlenmiş olup¹⁰⁵, reformdan önce HGB'nin Ticaret İşleri adlı 3. Kitabının 4. Bölümünde 'Taşıma İşleri (*Speditionsgeschaft(Forwarding)*' başlığı altında §407-415 arasında yer almaktaydı. *Freight Forwarder*'in almanca karşılığı *Spediteur* olup, buradaki *Spediteur* ile OR'de yer alan *Spediteur* aşağıda ifade edeceğimiz gibi aynı değildir. Diğer yandan taşıma hukuku reformundan önceki *Spediteur* ile reformdan sonraki *Spediteur* da birbirinin aynı değildir¹⁰⁶. 6762 sayılı eski

Conditions 1992 governing FIATA Multimodal Transport Bill of Lading için bkz.(çevrimiçi) <http://www.transportrecht.org/dokumente/FBL.pdf> 28.09.2014.

⁹⁹ Bkz. (çevrimiçi) <http://www.utikad.org.tr/sayfalar.asp?page=7> 28.09.2014.

¹⁰⁰ Bucher,s.187.

¹⁰¹İsviçre Hukuku'na göre forvarder sözleşmesi komisyonculuk sözleşmesinin özel bir türüdür; bkz. Schramm,s.19-20.Bucher'e göre ise '*Speditionsvertrag*' bir karma sözleşme dir(*gemischter Vertrag*), ama temeli komisyonculuk sözleşmesi hukukuna dayanır,bkz.Bucher,s.187.

¹⁰² Dura'nın tercümesinde Becker'in İsviçre Borçlar Kanunu adlı eserinde '*Spediteur*' karşılığı olarak 'taşıma komisyoncusu' terimi kullanılmıştır,bkz.Herman Becker,İsviçre Borçlar Kanunu(A.Suat Dura Tecümesi),Ankara 1992,s.838.OR Fransızca tercümesinde ise '*Le Commissionnaire-Expéditeur*' terimi tercih edilmiştir.Bkz. (çevrimiçi) <http://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19110009/index.html> 19.01.2015.

¹⁰³ Bununla birlikte OR'nin İngilizce tercümesinde md.439'da taşıma işleri komisyoncusunun karşılığı olarak '*forwarding agent or carrier*' terimi, *Freight Forwarder* sözleşmesinin karşılığı olarak da *Forwarding Contract* teriminin kullanıldığı gözlenmektedir; bkz. (çevrimiçi) <http://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19110009/index.html> 24.09.2014. OR md.439'un İngilizce tercümesinde '*forwarding agent*' teriminin forvarder yerine tercihi uygundur. Zira forvarder sözleşmesi ile ilgili olarak OR md.439'da esasen sadece komisyonculuk sözleşmesini esas almıştır ve *common law* uygulamasında komisyonculuk yerine acenta(agent) terimi kullanılmaktadır. Bununla birlikte tercümede '*or carrier*' denmesi doğru değildir. Zira İsviçre Hukukunda md.439 ifade olunan taşıma işleri komisyoncusu bir taşıyıcı/taşıyan değildir.

¹⁰⁴ Guhl/Merz/Kummer,s.471,Schramm,s.20,Bucher,s.187.

¹⁰⁵ Koller,s.738,Schmidt,s.954.

¹⁰⁶ Bkz.Schmidt,s.953.

Ticaret Kanunu'muzun reformdan önceki HGB § 407-415'i, yeni TTK'nın ise reformdan sonraki HGB § 453-466'yı nerdeyse aynen iktibas ettiği düşünülürdüğünde Alman Hukuku'nda *Spediteur*'ün nasıl kullanıldığı doğrudan Türk Hukuku'nu da ilgilendirmektedir. Bununla birlikte İsviçre Hukuku'nun Türk Hukuku'ndaki etkisi de unutulmamalıdır. Nitekim bu etkinin sonucu 6762 sayılı eski kanun md. 808/2 ile yürürlükteki Ticaret Kanunu'muz md. 917.3 OR md.439'dan ileri gelmektedir. Bunun yarattığı sorunlar ve görüşümüz aşağıda işlenmiştir. Almanya da 1927 yılından beri uygulanan genel işlem şartları olarak ADSp 2003(*Die Allgemeinen Deutschen Spediteurbedingungen*) uygulanmaktadır¹⁰⁷. Almanya'da yasal metin HGB § 453-466 olsa da pratikte etkili olan ADSp'nin olduğu ifade edilmekte ve özel kurallar olarak öncelikle uygulanmaktadır¹⁰⁸. Türk Hukuku'nda olduğu gibi(Türk Borçlar Kanunu(TBK) md.20vd.) ADSp gibi genel işlem şartları Alman Hukuku'nda(BGB(Alman Medeni Kanunu) § 305vd., HGB § 449 ve 452) emredici kanun hükümlerine bağlı olarak kontrole tabidir¹⁰⁹ ve taraflar ancak sözleşmelerine alırsa uygulanırlar¹¹⁰.

Fransız Hukuku'nda *Freight Forwarder* Türk, Alman ve İsviçre Hukuklarından farklı düzenlenmiştir. Fransız hukukunda *freight forwarder* komisyoncu(*agent*) forvarder ile asil(*principal*) forvarder ayrımına göre farklı isimler almakta olup, asil yani taşıyan/taşıyıcı forvarder Fransız Ticaret Kanunu md.L-132(1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu(1990 değişikliğinden önce) md.96-102 arasında düzenlenmişti)' de düzenlenen *Commissionnaires de transport*(değişiklikten sonra adı *commissionnaires pour les transports* olarak değişse de halen eski terim yaygındır) taşımayı üzerine alan ve taşıyıcı sorumluluğu olan forvarder iken, sadece aracı olabilen ve taşımayı üzerine alamayan forvarder ise *transitaire* olarak anılan kişidir¹¹¹.

Danimarka, Norveç, İsveç ve Finlandiya'da ise forvarder kanunla düzenlenmemiş¹¹² olup konu genel işlem şartları ile düzenlenmiş ve kendi hesabına çalışan forvarder '*Speditör*' ve komisyoncu(*agent*) forvarder ise '*Ekspeditör*' olarak anılmaktadır¹¹³.

İngiliz Hukuku'nda forvarder hakkında her hangi bir yasal mevzuat bulunmamaktadır¹¹⁴. Konu genel işlem şartları¹¹⁵ ile düzenlenmektedir. İngiliz hukukunda taşımayı üstlenmeyenler için *forwarding agent* veya *freight forwarder* terimleri kullanılırken, taşımayı üstlenen asil(*principal*) kişiye ise

¹⁰⁷ Paschke/Furnell,s.173.

¹⁰⁸ Schmidt,s.954,Yazarın belirttiğine göre genel işlem şartlarını içeren ADSp 1939 yılında Trafik Bakanlığınca yasal olarak bağlayıcı olduğu ilan edilmişken, günümüzde kanun hükmü kalmamıştır,bkz.s.955.

¹⁰⁹ Paschke/Furnell,s.163.

¹¹⁰ Kötter,s.351.

¹¹¹ Tetley,s.1734 ve 1741,De Witt,s.22,ayrıca bkz.Ramberg,Forwarder Law,s.2-3,Ramberg, Unification,s.5-7, Schramm,s.20.

¹¹² Bkz,Ramberg,Forwarder Law,s.4.

¹¹³ Schramm,s.20.

¹¹⁴ Schramm,s.21.

¹¹⁵ İngiltere'de BIFA(British International Freight Association) STC 2005 A Standart formu kullanılmaktadır. Form ve formun varyasyonları için bkz.(çevrimiçi)http://www.bifa.org/content/Trading.aspx 28.09.2014

'forwarder as principal' terimi kullanılmaktadır¹¹⁶. Bununla birlikte 'freight forwarder' terimi hepsini kapsar manada kullanılmaktadır¹¹⁷.

Amerikan Hukuku'nda ise *Freight Forwarder* hakkında iki ayrı yasa bulunmaktadır. İlk yasa 49(*Title 49,Transportation*) *U.S. Code* yasası olup orada *Subtitle IV Interstate Transportation Part B Motor Carriers,Water Carriers,Brokers and Freight Forwarder* bölümünde md.13102'da *freight forwarder* terimi kullanılmış ve tanımı yapılmıştır. Diğer yasal mevzuat ise 46(*Title 46,Shipping*) *U.S. Code Appendix Chapter 36* yasası olup, burada 'sınır ötesi yük taşımalarında okyanus taşıma araçları(*Ocean Transportation Intermediaries*)¹¹⁸' olarak md.1702.17 de *Ocean Freight Forwarder* ve NVOCC terimleri kullanılmış ve tanımları yapılmıştır¹¹⁹. O halde Amerikan Hukuku'nda iç(*domestic*) *freight forwarder* ve uluslararası *freight forwarder* olarak iki ayrı forvarder bulunmaktadır. *Ocean Freight Forwarders* Amerikan Federal Deniz Komisyonundan lisans almak ve kurallarına riayetle mükelleftir¹²⁰.Amerikan genel işlem şartları ise NCBFAA¹²¹ tarafından yayınlanmaktadır.

Tüm açıklamalarımızı göz önüne alınca aslında *freight forwarder* teriminin karşılaştırmalı hukuktaki karşılığı ve anlamı yabancı mevzuat bakımından da farklı olabildiği görülmektedir. Bununla birlikte forvarderin terim olarak karşılığı aranırken Alman ve Türk Kanun koyucularının neyi amaçladığı esas alınmalıdır. Aşağıda daha ayrıntılı göreceğimiz gibi,1998 Alman Taşıma Hukuku reformunu takip eden kanun koyucu her ne kadar taşıma işleri komisyoncusu tabirini kullansa da çok geniş görevleri gözetildiğinde çeşitli lojistik hizmetleri de verebilen TTK'da yer alan taşıma işleri komisyoncusu modern anlamda bir forvarder olup, taşıma işleri komisyoncusundan ziyade Ramberg'in de ifade ettiği gibi 'Lojistik Servis Sağlayıcısı' forvardera benzemektedir.

III. Forvarder Sözleşmesinin Özellikleri, Hukuki Niteliği ve Sözleşmeye Uygulanacak Kanun Hükümleri

1. Özellikleri

Forvarder sözleşmesinin kurulması için eşyanın forvardera teslim edilmesi gerekmemektedir¹²². Bu nedenle forvarder ile müvekkili arasında yapılan rızai bir sözleşme olup¹²³, aynı sözleşme değildir¹²⁴. Forvarder sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi de değildir¹²⁵ ve sözlü olarak dahi kurulabilir¹²⁶.

¹¹⁶ Schramm,s.21.

¹¹⁷ Tangün,s.22.

¹¹⁸ Schramm,s.22.

¹¹⁹ Tetley,s.1701-1702,Tangün,s.24-26.

¹²⁰ Schoenbaum,s.534.

¹²¹ National Customs Brokers&Forwarders Association of Amerika,Inc. Genel işlem şartları bkz.(çevrimiçi) http://www.ncbfaa.org/Scripts/4Disapi.dll/4DCGI/cms/review.html?Action=CMS_Document&DocID=8597&MenuKey=pubs 28.09.2014.

¹²² Mehmet Bahtiyar,**Ticari İşletme Hukuku(Ders Notları Soru Örnekleri)**,Yeni TTK'ya Uyarlanmış 12.Bası, İstanbul 2012,s.209.

¹²³ Koller,s.739, Bahtiyar,s.209.

¹²⁴ Bydlnski,Münchener Kommentar,s.429.Yani forvarder sözleşmesinin kurulması için eşyanın teslimi veya sözleşmenin fiilen uygulamaya geçirilmesi şart değildir,bkz.Bydlnski,a.g.e..Ayrıca bkz.Akdeniz,s.28.

¹²⁵ Koller,s.739, Bydlnski,Münchener Kommentar,s.432,Kötter,s.350,Tüzün,s.65,Akdeniz,s.28.

Bununla birlikte bazı yazılı belgelerin teslimi gelenek halini almıştır¹²⁷. Gönderen ile gönderilen aynı kişi olabilir¹²⁸. Forvarder taşıyıcıdan farklı olarak malların bir yerden başka yere taşınması sonucunu veya depocu gibi malların muhafazasını değil, asıl olarak taşıma organizasyonu ve gerektiğinde ise bir kişi ile anlaşarak malların muhafazasını üstlenir¹²⁹.

TTK md.917'ye göre taşıma işleri komisyoncusu taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile 'eşya taşıtmayı üstlenir'.Maddenin iktibas edildiği HGB 453/1'e göre ise forvarder(*Spediteur*), *Speditionsvertrag* ile 'malların sevkinin(gönderiminin)(*die Versendung des Gutes zu besorgen*) sağlanmasını' üstlenir. Yine Alman Hukuku'ndan küçük değişikliklerle alınmış olan taşıma işleri komisyonculuğu kurumunu aşağıda değineceğimiz gibi İsviçre Hukuku da etkilemiş olduğundan OR'ye de bakmak gerekir. Taşıma işleri komisyonculuğunu düzenleyen OR md.439'da ise taşıma işleri komisyoncusu'bir ücret karşılığında eşyayı göndermeyi veya yeniden göndermeyi üzerine alan kimsedir(*Wer gegen Vergütung die Versendung oder Weitersendung von Gütern...*). O halde Türk, Alman ve İsviçre Hukuk'larında forvarder malları göndermeyi sağlayan kişi olup, taşıyıcı/taşıyan kişi değildir.De Witt'in belirttiği gibi forvarderin sloganı 'Mallarınızı göndeririz, onları taşımayız¹³⁰' şeklindedir Sonuç olarak forvarder sözleşmesinin konusu taşımamanın kendisi değildir¹³¹. Tabiki bu ifademiz asıl kural olup, istisnaen taşımamanın bizzat üstlenildiği bir forvarder sözleşmesinin konusu taşımamanın kendisi gibi de olabilmektedir. Ancak bu halde dahi bu bir taşıma sözleşmesi değildir. Taşımayı üzerine alan forvarderin yasa gereği(TTK md.926(ayrıca md.921 ve 927) HGB 458(ayrıca 459 ve 460) taşıyıcı sorumluluğuna dahil olup, taşıma sözleşmesi ile forvarder sözleşmesi birbirinden farklıdır¹³². Ancak forvarder ile taşıyıcı arasındaki sözleşme taşıma sözleşmesidir¹³³.

Forvarder'in edimi eşyanın yer değiştirmesini sağlamaya yöneliktir¹³⁴. Yolcu taşımamanın sağlanması ve buna aracılık edilmesi ise forvarder sözleşmesinin konusu değildir¹³⁵. Bu nedenle seyahat acentaları birer forvarder değil-

¹²⁶ Paschke/Furnell,s.149,Tüzün,s.65.

¹²⁷ Kötter,s.350-351.Belgeler için bkz. Akdeniz,s.29-30.

¹²⁸ Koller,s.739.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ De Witt,s.19.

¹³¹ Becker,s.838.

¹³² Becker,s.840,Akdeniz,s.9.

¹³³ İmregün,s.178.

¹³⁴ Arkan,s.234.

¹³⁵ Becker,s.841,Klaus J. Hopt/Adolf Baumbach,**Handelsgesetzbuch mit Nebengesetzen (ohne Seerecht)**, 25. Auflage 1982,s.716,Paschke/Furnell,s.149,Sabih Arkan, **Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme**,AÜHFD,1988,C.40,S.1-4,s.313-314(Yolcu), Arslanlı, s.202, İmregün, s.178,Arkan,s.234,Bahtiyar,s.209, Ahmet Zeyneloğlu,**Taşıma Hukuku (Kara, Deniz, Hava Taşımacılığı ve Taşıma Sigortası,İlgili Mevzuat, Uluslararası Anlaşmalar)**, Yargıtay Kararları',Ankara 1993,s.342.Bununla birlikte Yargıtay hatalı olarak yolcu taşıma işini organize eden,sağlayan ve aracılık edenleri de 'taşıma işleri komisyoncusu' olarak saymaktadır; 'Taşıyıcı firmanın işlettiği yolcu otobüslerinde seyahat etmek isteyenlere bilet satmak suretiyle ETTK'nun 808 vd. maddelerinde tanımlanan 'taşıma işleri komisyonculuğu'yapan kişiler...'(Y.11.HD. 17.4.2001T., E:2001/1237, K:2001/3298), 'Başkasına ait otobüse yolcu temin eden, bu maksatla işyeri açarak yolcularla doğrudan doğruya muhatap olan seyahat firmaları 'taşıma işleri komis-

dir¹³⁶. Yolcu taşımalarının sağlanması ve buna aracılık edilmesi halinde sözleşme vekalet sözleşmesidir¹³⁷.

Forvarder sözleşmesi karşılıklı borç doğuran bir sözleşme olup, gönderen mallarının taşınması karşılığında ücret ödemeyi borçlanır¹³⁸. Alman Hukuku'na göre forvarder sözleşmesi BGB §675'de yer alan başkası yararına(hesabına) sözleşmedir¹³⁹. Forvarder sözleşmesi sürekli borç ilişkisi yaratmayan bir sözleşmedir¹⁴⁰. Diğer bir ifade ile forvarder sözleşmesi bir ani edimli(*Einzelvertrag*) sözleşmedir¹⁴¹. Forvarder sözleşmesi ile forvarder ve gönderilen arasında(aynı zamanda gönderen değilse)¹⁴² ve gönderen ile taşıyıcı(*Frachtführer*) arasında sözleşmesel bir ilişki bulunmamaktadır¹⁴³. Aynı şekilde forvarder sadece sözleşmesinin karşı tarafı olan müvekkili gönderene karşı sözleşmesel yükümlülük altına girer¹⁴⁴. Bununla birlikte Alman Hukuku'na göre HGB §453(*Selbsteintritt*)'de olduğu gibi forvarderin taşıyıcı/taşıyan sayıldığı hallerde, forvarder sözleşmesinden gönderilenin hak ve görevleri doğduğu kabul edilebilmektedir¹⁴⁵.

Forvarder sözleşmesinde, bir tarafta forvarder ve diğer tarafta gönderen olmak üzere bulunur ve bazen gönderen aynı zamanda alıcıda olsa sıklıkla gönderilen alıcı farklı bir kimsedir¹⁴⁶. Alman genel işlem şartları ADSp sözleşmenin diğer tarafını müvekkil (*Auftraggeber*) olarak adlandırmaktadır¹⁴⁷. Gerçektende malların sahibi olan gönderen(*Versender*), forvarderin hukuken

yoncusu' olup, taşıma sırasında..' (Y.11.HD. 16.2.1988 T., E:1987/6089, K:1988/871), 'Eşya taşıma komisyoncusunu taşıyıcı kabul eden kanun koyucunun, aynı işi insanlar için yapanları taşıyıcı saymaması düşünülemez(ETTK md.814/1) (Y.11.HD. 7.4.1975T., E:1975/1192,K:1976/4-497).Kararlar için bkz.Çelik Ahmet Çelik,**Karayoluyla Yapılan Yolcu Taşıma ve Taşımacının ve Sigortacının Sorumluluğu**,İstanbul 2008,s.297-298.Kararlara katılma olanağı bulunmamaktadır. 4925 sayılı KTK'nın 2003 de yürürlüğe girmesi ile yolcu taşımacılığının taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin konusu olamayacağı yasal hale gelmiş;bkz.KTK md.10/3: 'Yolcu taşımacılığında komisyonculuk yapılamaz'.

¹³⁶ Hopt/Baumbach,s.716.

¹³⁷ Arslanlı,s.202,Arkan,s.234.Bahtiyar,s.209.İmregün'e göre eser sözleşmesi de sayılabilir;bkz.İmregün,s.178.

¹³⁸ Koller,s.741(Bkz.TTK md.917/1,2.cümle,HGB 453/2(*Der Versender wird verpflichtet, die vereinbarte Vergütung zu zahlen*(Gönderen kararlaştırılmış ücreti karşılık olarak ödemeyi üstlenir),OR 439(*Wer gegen Vergütung*(Ücret karşılığı...),Bydliniski,Münchener Kommentar,s.430,Akdeniz,s.31.

¹³⁹ Koller,s.751, Bydliniski,Münchener Kommentar,s.432, Paschke/Furnell,s.149.

¹⁴⁰ Bydliniski,Münchener Kommentar,s.431.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Akdeniz,s.47.

¹⁴³ Hopt/Baumbach,s.716, Akdeniz,s.42.Aksi TTK md.918/3'de yazmakta olup, doğrudan temsil yetkisini forvarder kullanır ise gönderen ve taşıyıcı arasında doğrudan bir ilişki tesis edilmiş olur.Aksi görüş için bkz.Akdeniz,s.46.

¹⁴⁴ Bydliniski,Münchener Kommentar,s.431.

¹⁴⁵ Ibid.,s.453.

¹⁴⁶ Ibid.,s.432-433.

¹⁴⁷ Ibid.,s.433.

müvekkili konumundadır¹⁴⁸. Bu yüzden biz de çalışmamızda yukarıda belirttiğimiz gibi müvekkil ifadesini kullandık.

2. Hukuki Niteliği

TTK md.917(HGB §453) eski TTK md.808'(1998 reformundan önceki eski HGB §407) den farklı olarak bundan böyle forvarder sözleşmesinin tanımını vermemekte ve farklı olarak taşıma işleri komisyoncusunun ticari bir işletme olduğunu vurgulamaktadır¹⁴⁹. Eski TTK ve 1998 reformundan önce HGB'de taşıma işleri komisyoncusu olarak forvarder herhalde gönderen hesabına, ama kendi adına taşıma sözleşmesini akdederken dolaylı temsilci(*mittelbar Stellvertreter, indirect representative*)¹⁵⁰ konumundaydı¹⁵¹. Yani *spediteur* bir komisyoncu gibiydi¹⁵². Zira komisyoncunun kendi adına müşterisi hesabına yaptığı hukuki işlemlerde başvurduğu yol dolaylı temsil ilişkisidir¹⁵³. Bir dolaylı temsil ilişkisinin varlığı için, bir yanda dolaylı temsil olunan(müvekkil), diğer yanda dolaylı temsil yetkisine dayanarak kendi adına fakat dolaylı temsil olunan hesabına hareket eden dolaylı temsilci(forvarder) ve dolaylı temsilcinin kendisiyle sözleşme yaptığı üçüncü kişi(taşıyıcı/taşıyan) olması gerektiğinden¹⁵⁴ Yavuz¹⁵⁵ dolaylı temsilin tanımını haklı olarak şöyle yapmaktadır; 'Bir kişi, dolaylı temsil yetkisine dayanarak dolaylı temsil olunan hesabına olduğu halde kendi adına bir üçüncü kişi ile hukuki muamele yaptığında dolaylı temsil vardır¹⁵⁶'. Oysa yürürlükteki TTK md.918.3 ve HGB § 454.3'e göre ise taşıma işleri komisyoncusu olarak ifade edilen forvarder kendi adına veya 'yetkili olması şartıyla' gönderen adına taşıma sözleşmesini icra ederek malları taşıtabilmektedir¹⁵⁷. Haliyle bundan böyle forvarder hem Alman ve hem de Türk Hukuku'na göre yetki verilmiş olması şartıyla doğrudan temsilci sıfatıyla hareket ederek bir taşıyıcı veya taşıyan ile gönderen adına ve hesabına malların taşınması için taşıma sözleşmesi akdedebilecektir¹⁵⁸.

¹⁴⁸ Kötter, s.351.

¹⁴⁹ Bydlinski, Münchener Kommentar, s.427, eski HGB 407 ve eski TTK md.808'de ise sadece forvarderin işini meslek faaliyeti (sanat itihaz etmiş)olarak yürüttüğü belirtilmekteydi(*gewerbsmassig*), bkz. Hopt/Baumbach, s.716.

¹⁵⁰ Karan, s.62, Akdeniz, s.13.

¹⁵¹ Schmidt, s.956, Özlem Karaman, **Kara Taşımalarında Taşıma İşleri Komisyoncusu, Hakları, Borçları ve Sorumluluğu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, s.8, Eriş, s.724, Selahattin Sulhi Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul 1993, s.168.

¹⁵² Kötter, s.351.

¹⁵³ Cevdet Yavuz, **Türk-İsviçre ve Fransız Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul 1983, s.131, Kemal Oğuzman/Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.1, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na göre güncellenip genişletilmiş 9. Bası, İstanbul 2011, s.224, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.168, Fikret Eren, **6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa göre hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Ankara 2012, s.429, Necip Kocayusufpaşaoğlu/Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4. Basıdan 5. Tıpkı Bası, İstanbul 2010, s.631.

¹⁵⁴ Yavuz, s.57, Eren, s.429.

¹⁵⁵ Yavuz, s.57.

¹⁵⁶ Ayrıca bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.167.

¹⁵⁷ Paschke/Furnell, s.150.

¹⁵⁸ Schmidt, s.957.

Türk Hukuku'nda temsil bir kimsenin sahip olduğu yetkiye dayanarak başkası adına ve hesabına hukuki işlem yapması olduğundan, temsilden anlaşılan esasen öncelikle doğrudan temsildir¹⁵⁹. Bununla birlikte temsilin hem doğrudan ve hem dolaylı temsil şeklinde olabileceği kabul edilmektedir¹⁶⁰. Doğrudan temsil ilişkisinde temsilci hukuki işlemi icra ederken bunu temsil olunan adına ve hesabına yapıyor olduğundan, ikinci bir işleme gerek kalmadan, işlemde doğan hak ve borçlar doğrudan doğruya temsil olunana ait olur¹⁶¹. Oysa dolaylı temsilde yapılan işleminin (forvarder'in akdettiği kendi adına ve gönderen hesabına taşıma sözleşmesi) sonuçları öncelikle dolaylı temsilcinin (forvarder) şahsında meydana gelir, sonradan yapılacak diğer bir işlem ile sonuçlar temsil olunana (gönderene) geçirilir¹⁶². Böylece eski TTK ve eski HGB'de ancak dolaylı temsilci olarak hareket edebilen forvarder taşıma sözleşmesinde yazılı gönderen olarak gözükmekte ve taşıma sözleşmesinden doğan hakları gerçek gönderene geçirmesi gerekmektedir¹⁶³. Gerçekten de dolaylı temsil ilişkisinde dolaylı temsilci temsil olunan hesabına yaptığı muamelenin ekonomik sonuçlarını, her ne kadar aslında bunlar temsil olunan üzerinde gerçekleşse de, temsilcinin işlemde doğan hakları temsil olunana temlik etmesi, temsil olunanın da işlemde doğan borçları yüklenerek ödemesi gerekmektedir¹⁶⁴. Böylece doğrudan temsilden farklı olarak dolaylı temsil ilişkisinde ikinci bir işleme gerek duyulmaktadır¹⁶⁵. Şimdi ise yetkili olması halinde forvarder bir taşıma sözleşmesini vekil gibi gönderen adına sözleşmeyi kurabilecektir. Bu durumda taşıma sözleşmesinden doğan haklar doğrudan gönderene, yani forvarder'in müvekkiline ait olmaktadır. Yani mallarını göndermek isteyen kişi, bu halde forvarder'in müvekkili adına ve hesabına akdettiği taşıma sözleşmesinde, taşıyıcı karşısında gönderen olarak doğrudan (*unmittelbar*) sözleşme tarafı olmuş olacak ve ancak yetkili olduğunu ispatlayamaz ise forvarder taşıma sözleşmesinden dolayı sözleşmenin diğer tarafı olan taşıyıcıya karşı sözleşmesel olarak sorumlu olacaktır¹⁶⁶.

Yukarıda defaatle klasik olarak forvarder'in taşıyıcı/taşıyan ile yaptığı taşıma sözleşmesi ile gönderen/taşıyan olduğundan bahsettik. Bunun sebebi onun komisyoncu (*common law*'a göre *agent*) olarak faaliyet göstermesidir. HGB ve onu takip eden TTK 'ya göre artık forvarder yetkisi varsa müvekkili adına da sözleşme akdedebildiği zaman taşıyıcı/taşıyan ile yaptığı sözleşmeleri doğrudan temsilci (*offene Stellvertretung*) olarak akdedeceğinden, hak ve borçlar doğrudan müvekkil üzerinde doğacak ve müvekkil forvarder'in onun adına ve hesabına

¹⁵⁹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altóp,s.167.Bazı yazarlara göre; 'Dolaylı temsil olsa olsa 'gerçek olmayan anlamda' temsil sayılabilir'; bkz..Kocayusufoşpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.631.

¹⁶⁰ Andreas von Tuhr, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C.1-2(Çev.Cevat Edege), Yargıtay Yayınları No:15, Ankara 1983,s.314.

¹⁶¹ Turhan Esener, **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salahiyete Müstenit Temsil**,Ankara 1961,s.12,Oğuzman/Öz,s.225,von Tuhr, s.314,Eren,s.427,Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altóp,s.167.

¹⁶² Esener,s.13.

¹⁶³ Herber,s.243.

¹⁶⁴ Oğuzman/Öz,s.224-225,von Tuhr,s.314,Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altóp,s.167.

¹⁶⁵ Eren,s.429-430,Esener,s.13.

¹⁶⁶ Herber,s.243.Şüphe halinde forvarder'in ancak dolaylı temsilci olduğu kabul edilmelidir;aynı görüşte bkz. Akdeniz,s.46.

akdedeceği sözleşmenin hak ve borçlarına da doğrudan sahip olacağı gibi taşıma sözleşmesinde de gönderen/taşıtın¹⁶⁷ olarak doğrudan temsil olunan müşteri/müvekkil gözükecektir¹⁶⁸. Oysa dolaylı temsilci olarak kendi adına temsil olunan hesabına hareket eden forvarder taşıyıcı ile akdedilen sözleşmeye göre gönderen olduğundan, taşınan eşyaya dair taşıyıcıya karşı bir talimatı tamamen veya kısmen kaldırmak için forvarderin müvekkili ancak forvarderin yardımına başvurabilmektedir¹⁶⁹.

Kendi adına ve müvekkili hesabına hareket eden forvarder hakkında aynı komisyoncuda olduğu gibi, komisyonculuk hukukuna göre hak ve borçlar doğacağından, forvarder ile gönderen ve forvarder ile taşıyıcı arasında olmak üzere ilişkiler doğar¹⁷⁰. Böylece dolaylı temsilci olarak hareket eden taşıma işleri komisyoncusunun akdettiği taşıma sözleşmesi nedeniyle komisyoncunun müvekkili ve malların sahibi olan gönderen¹⁷¹ ile taşıyıcı arasında hukuki bir ilişki olmaz. Çünkü sözleşmeden doğan borç ve alacaklar kendi adına hareket eden ve böylece hukuki sorumluluğa doğrudan katlanmaya hazır olduğunu bildiren kişide(komisyoncu) meydana gelmektedir¹⁷². Dolayısı ile bu halde taşıma işleri komisyoncusunun kendi müvekkilinin doğrudan taşıyıcıya karşı bir talep hakkı mevcut olmaz. Bu durumda gönderenin taşımadan doğan bir zararını ancak taşıma işleri komisyoncusu onun yararına olarak taşıyıcıdan talep edebilir¹⁷³. Çünkü dolaylı temsil ilişkisi yaratan komisyon sözleşmelerinde ilk olarak komisyoncu ve temsil olunan arasında var olan iç temsil ilişkisi ve bir de komisyoncu ile üçüncü kişi(taşıyıcı) arasında oluşan ifa muamelesi(taşıma sözleşmesi)olarak dış temsil ilişkisi bulunur¹⁷⁴. Dolaylı temsil ilişkisi oluşturan komisyon sözleşmesinin iki türlü, bir iç ve bir de dış münasebet yaratmasının sebebi, 'dolaylı temsilci olan komisyoncunun temsil olunan müvekkili göndereni, hukuki işlemi(taşıma sözleşmesi) onu(göndereni) ifşa etmeden, yani ondan söz etmeksizin, kendi adına yapması¹⁷⁵' nedeniyle olmaktadır.

Doğrudan temsilci olan forvarder ise müvekkili adına ve hesabına akdettiği taşıma sözleşmesinde sözleşme tarafı olmayacaktır. Doğrudan temsilci forvarderin akdettiği taşıma sözleşmesinde sözleşme tarafı müvekkil olduğundan, gönderenin TTK'dan doğan hak, borç ve yetkileri de doğrudan ve sadece müvekkile ait olacaktır. Doğrudan temsilci olarak hareket eden bir forvarder navlun sözleşmesine aracılık ederken, belki yükleten olabilirse de taşıtan değildir. Oysa kendi adına navlun sözleşmesini akdeden forvarder ise deniz ticaret

¹⁶⁷ Denizde eşya taşımalarında gönderen yerine taşıtan tabiri kullanılmaktadır(TTK md.1143,1200).Taşıtan ile yükleten aynı kişiler olabilirse de, taşıtan bir üçüncü kişi yükleten ile anlaşıp mallarını gemiye yükletebilir. Bu durumda taşıtan ile yükleten ayrı kişiler olup, aralarındaki sözleşme bir alım-satım, komisyon, taşıma veya bir vekalet sözleşmesi olabilir,bkz.İzveren/Franko/Çalık,s.165.

¹⁶⁸ Schmidt,s.957.

¹⁶⁹ Guhl/Merz/Kummer,s.472.

¹⁷⁰ Kötter,s.351.

¹⁷¹ Forvarder ile forvarder sözleşmesi imzalayan gönderenin malların sahibi olması zaruri olmasa da en azından asli zilyet olması gerekir.

¹⁷² Hirş,s.737.

¹⁷³ Kötter,s.351,Komisyon sözleşmesi nedeniyle üçüncü kişiler aleyhine davayı ancak komisyoncu açabilir; bkz. Arar,s.137.

¹⁷⁴ Hirş,s.735,Eren,s.435-436.

¹⁷⁵ Oğuzman/Öz,s.224.

hukuku kurallarına göre taşıtan sayılır¹⁷⁶. Bu durum taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin komisyonculuk kavramına uymamaktadır.

Alman Hukuku'na göre forvarder sözleşmesi BGB § 675'e göre başkası hesabına iş görülen bir sözleşme olduğu net olsa da hem içtihatlar ve hem de öğreti forvarder sözleşmesinin nevi konusunda hem fikir değildir¹⁷⁷. Bir görüşe göre forvarder sözleşmesi öncelikle bir eser sözleşmesi(*Werkvertrag*), istisnaen ise hizmet sözleşmesi(*Dienstvertrag*) olabilir¹⁷⁸. Bir diğer görüşe göre ise hem eser ve hem de hizmet sözleşmesi özelliklerini barındıran *sui generis* bir sözleşmedir¹⁷⁹. Aslında hangi sözleşme tipine girdiği, forvarder'in sonuçtan mesul sayılıp sayılmayacağı ile ilgilidir¹⁸⁰.

Fikrimizde, öncelikle TTK md.917-930 arasında düzenlenen forvarder sözleşmesinin 'esaslı unsurları kanun ile belirlendiği¹⁸¹' için bir isimli sözleşmedir. Türk Hukuku'na göre ETTK zamanında taşıma işleri komisyonculuğunun tipik bir komisyon sözleşmesi olduğunu kabul etmek gerekir. Komisyon sözleşmesi unsurları kanunda(TBK md.532) belirlenmiş bir iş görme sözleşmesidir¹⁸². Eski kanun döneminde tipik bir komisyon sözleşmesi olarak taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, vekalet sözleşmesinin bir çeşidi olduğu ifade edilirken¹⁸³, ücretin zorunlu bir unsur olması ve konusunun sınırlı olması sebebi ile vekaletten ayrıldığı ve bu nedenle de vekalet sözleşmesinin komisyon sözleşmesine tamamlayıcı olarak uygulanması gerektiği ifade edilmekteydi(TBK md.532/2)¹⁸⁴.Yavuz/Acar/Özen'e¹⁸⁵ göre de komisyon sözleşmesi, dolaylı temsil yetkisi veren bir vekalet sözleşmesi hukuki niteliğini haiz olup, gerek TBK md.532/2 ve 502/2'ye göre komisyon sözleşmesine vekalet sözleşmesi hükümleri tamamlayıcı olarak uygulanmalıdır. Belirtelim ki vekalet sözleşmesi de bir iş görme sözleşmesidir¹⁸⁶.

TTK md.917.1 gereğince taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin esaslı unsurları forvarderin eşyayı taşıma borcuna karşılık, müvekkilin ücreti ödeme borcudur. Bu nedenle de taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi öncelikle tam iki tarafa borç yükleyen ivazlı bir sözleşmedir. Taşıma işleri komis-

¹⁷⁶ Sözer,s.298.

¹⁷⁷ Bydlinski,Münchener Kommentar,s.430,bkz.orada farklı içtihatlar ve farklı görüş sahipleri için dpnt.14 ve 15,ayrıca bkz. **Handelsgesetzbuch Grosskommentar**, Band 6 383-424;(Yayınlayanlar Claus Wilhem Canaris/Wolfgang Schilling/Peter Ulmer)Vierter Abschnitt,Speditionsgeschäft, 4,NeuBearbeitete Auflage, Berlin, s.10(Grosskommentar). s.10,dpnt.4.

¹⁷⁸ CarlCreifelds/Dieter Guntz/Heinz Ströder/Hans Kauffmann/Friedrich Quack/Paul Henssler, **Rechtswörterbuch**, 17. neubearbeitete, München 1983,s.1005.

¹⁷⁹ Görüş için bkz. Helm §§ 407-409 RdNr. 7(aktaran Bydlinski,Münchener Kommentar, s.430,dpnt.16).

¹⁸⁰ Grosskommentar,s.11.

¹⁸¹ Saibe Oktay,İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması, **İHFM**, C.LV, 1996,s.265.

¹⁸² Cevdet Yavuz/Faruk Acar/Burak Özen,**Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İstanbul Ocak 2014,s.1253.

¹⁸³ İsviçre Hukuku bakımından Becker'e göre ise taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bir vekalet sözleşmesidir.Bkz.Becker,s.839.

¹⁸⁴ Haluk Tandoğan,**Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**,C.2,İstanbul 1989,s.382.

¹⁸⁵ Yavuz/Acar/Özen,s.1253.

¹⁸⁶ Ibid.,s.1135.

yonculuğu sözleşmesinin genel tipini belirleyen unsur ise forvarderin eşyayı taşıma borcudur. Eşyayı taşıma borcu iş görme olarak nitelendirilen bir faaliyeti kapsamaktadır¹⁸⁷. Haliyle taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bir iş görme sözleşmesidir¹⁸⁸.

Fikrimizce yeni TTK'daki düzenleme de taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi adı altında bir modern forvarder sözleşmesinin varlığı ortaya konulmuştur. Bir yandan dolaylı temsil, diğer yandan doğrudan temsil ilişkisi yaratabilmesi; bunlara ek olarak TBK da düzenlenen iş görme sözleşme tiplerinden sadece birine giremeyecek kadar farklı yan borçlar yaratabilmesi(bkz.TTK md.918) ve ayrıca md.921,926 ve 927 hallerinde taşıma işleri komisyoncusunun taşıyıcı hak ve yükümlülüklerine de sahip olabilmesi sebepleri birlikte değerlendirildiğinde taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen, ivazlı bir iş görme sözleşmesi olarak modern anlamda bir forvarder sözleşmesi olarak nitelendirilmelidir.Diğer yandan forvarder sözleşmesinde eser sözleşmesindeki gibi bir sonuç borcu olmadığı gibi, vekalet sözleşmesinden farklı olarak ücret zorunlu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de forvarder sözleşmesi ne bir eser sözleşmesi ne de bir vekalet sözleşmesidir¹⁸⁹. Ayrıca forvarderin bağımsız karakteri forvarder sözleşmesini hizmet sözleşmesinden de ayırmaktadır. Forvarder sözleşmesini TBK'da düzenlenen iş görme sözleşmeleri arasında düzenlenmeyen ancak niteliği itibarı ile bir çeşit iş görme sözleşmesi olarak görmekteyiz¹⁹⁰. Katıldığımız görüş gereği TBK md.502/2 hükmü ile kanunla düzenlenen iş görme sözleşmelerinde kanunda hüküm bulunmayan hallerde vekalet sözleşmesi hükümleri uygulanmalıdır¹⁹¹.

3. Sözleşmeye Uygulanacak Kanun Hükümleri

Dolaylı temsilci olarak hareket eden forvarderin müvekkili gönderen ile akdettiği forvarder sözleşmesine öncelikle, sözleşme hükümleri, boşluk halinde ise TTK md.917-930 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu hükümleri(TBK md.546/3), sonra ise TBK md.532-546 arasında düzenlenen komisyon sözleşmesi hükümleri ve TBK md.532/1 atfı ile TBK md.502-514 hükümleri arasında düzenlenen vekalet sözleşmesine dair hükümler uygulanır.Oysa doğrudan temsil yetkisi de verilmiş olan forvarderin gönderen ile akdettiği forvarder sözleşmesine öncelikle sözleşme hükümleri, sonra TTK md.917-930 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu hükümleri, ondan sonra ise TBK md.502/2'ye verilen ve katıldığımız görüşe¹⁹² göre, kanunda hüküm bulunmayan tüm iş görme sözleşmelerine de uygulanabilen TBK md.502-514 hükümleri arasında düzenlenen vekalet sözleşmesine dair hükümler uygulanması gerekirken, TTK md.917.3'ün fikrimizce uygun olmayacak şekilde¹⁹³ ve HGB'den farklı olarak halen OR 439'u iktibas etmesi sebebi ile, doğrudan temsil ilişkisinde dahi öncelikle, sözleşme hükümleri, boşluk halinde

¹⁸⁷ Becker,s.839.

¹⁸⁸ Becker,s.838,İş görme sözleşmelerinde bir taraf,yani iş gören, diğer tarafa,yani iş sahibi karşı daima bir iş görme borcu altındadır.Bkz.Yavuz/Acar/Özen,s.841.

¹⁸⁹ Aynı görüşte bkz.Akdeniz,s.32-33.

¹⁹⁰ Akdeniz bunu bağımsız bir sözleşme olarak nitelendirmektedir,bkz.s.34.

¹⁹¹ Yavuz,s.92, Yavuz/Acar/Özen,s.1135.

¹⁹² Yavuz,s.92, Yavuz/Acar/Özen,s.1135.

¹⁹³ Aynı görüşte bkz.Akdeniz,s.35.

ise TTK md.917-930 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu hükümleri(TBK md.546/3) uygulandıktan sonra, önce dolaylı temsil ilişkisi hakkında ancak uygulanması gereken komisyonculuk sözleşmesine dair TBK hükümleri sonra vekalet sözleşmesine dair hükümler uygulanacaktır. Bununla birlikte TTK md.917.3 gereği eşyanın taşınmasına dair konularda TTK'nın taşıma sözleşmesine dair hükümleri uygulanır. Herhalde Türk Hukuku'na tabi bir forvarder sözleşmesinde TBK ve TTK'nın emredici hükümleri forvarder sözleşmesine göre öncelikle uygulanmalıdır. Ancak taşıma işleri komisyoncusunun(forvarder) sorumluluğu ile ilgili TTK md.928, TTK md.917.3'e göre özel hüküm olduğundan, özel hüküm genel hükümden önce gelir kuralı gereği öncelikle uygulanır. Fikrimizce TTK md.917.3 ve 928 birlikte ele alındığında taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanacak hükümler konusunda bir karmaşıklık göze çarpmakta olup, uygulanacak hükümler konusunda tek bir madde ile konu ele alınmalı ve 917.3'de yer alan komisyonculuk sözleşmesine olan atıf kaldırılmalıdır.

IV. TTK'ya göre Taşıma İşleri Komisyoncusu'nun ETTK'dan Farklılaşan Yönleri

1. Giriş

ETTK. md.808/1'de taşıma işleri komisyoncusunun eşya taşıma işini meslek edinmiş olması gerektiği vurgulanmaktaydı. Zira eşya taşıtmayı arizi olarak yapan kişi TBK hükümleri gereği sadece komisyoncu sayılırdı¹⁹⁴. Arslanlı'nın¹⁹⁵ aktardığına göre 6762 sayılı ETTK'nda taşıma işleri komisyonculuğunun 'taşıma işleri ve taşıma senedi' altında düzenlenmesi Prof.Hirş nedeniyle olup, Hirş'e göre taşıma işleri komisyonculuğu komisyonculuktan ziyade taşıma sözleşmesi ile daha yakından ilgilidir. Gerçekten de Hirş'e¹⁹⁶ göre 865 sayılı mülga Ticaret Kanunu md.879-886 ve mülga Borçlar Kanunu md.430,447,448 maddelerinde taşıma işleri komisyonculuğu düzenlenmiş ve adına komisyon denmiş olsa da ve hatta hakkında komisyona dair bazı maddeler uygulanmasına rağmen taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi taşıma sözleşmeleri ile ilgili olup, taşıma sözleşmesine daha yakındır. Oysa Arslanlı, Hirş'e katılmayarak, taşıma işleri komisyonculuğunun TTK'da yer alan komisyonculuk faslından sonra veya TBK'da yer alan komisyonculuk faslında düzenlenmesi hukuk tekniği bakımından daha uygun olduğunu ifade etmektedir¹⁹⁷.

2. Başkası(Müvekkil) Hesabına Hareket Etme Zorunluluğu Hakkında

TTK md.917, ETTK md.808 aksine taşıma işleri komisyoncusunun açıkça kendi adına ve gönderen hesabına faaliyette bulunacağından söz etme-

¹⁹⁴ Arslanlı,s.202,İmregün,s.178.

¹⁹⁵ Arslanlı,s.201.Oysa 6762 sayılı ETTK'nun selefi olan Ticaret Kanununda taşıma işleri komisyonculuğu OR 439 ve EHGB § 407vd. maddelerinde olduğu gibi onuncu fasılda komisyonculuktan sonra tanzim edilmişti.Bkz. Arslanlı,a.g.e.,s.202.

¹⁹⁶ Hirş,s.735.Bununla birlikte Hirş ilerleyen sayfalarda 'taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin yalnız komisyon sözleşmesine dair hükümlere bağlı olmayıp, aynı zamanda eşyanın taşınmasına dair hususlarda taşıma sözleşmesi hükümlerine tabidir' şeklinde ifade de kullanmaktadır.Bkz.Hirş,a.g.e.,s.753.

¹⁹⁷ Arslanlı,s.201.

miştir. Bununla birlikte Arkan ve Bahtiyar'a¹⁹⁸ göre md.917/3'den dolayı bunun böyle olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Alman Hukuku'nda da 'eski kanunda metinde yer alan 'Başkası hesabına' faaliyette bulunma ifadesinin taşıma işleri komisyoncusunun(forwarder) komisyonculuk faaliyetinin bir türü olduğunu göstermekteydi' şeklinde görüş belirtilmektedir¹⁹⁹. KTK md.10/2 gereğince ise halen 'Taşıma işleri komisyoncularının, kendi namlarına eşya taşıtabilmeleri için bu taşımaları bir müvekkil hesabına yapmaları zorunludur' şeklindedir. Uygulamada forwarder işlemlerinde sabit ücret verme ve malların birleştirilerek toplama yük yapılmasının yoğunlukta gerçekleştirildiği ve böylece pratikte aslında başkası hesabına forwarder faaliyetinin istisnai olduğu ifade edilmektedir²⁰⁰. Fikrimizce kanun koyucu forwarder'ın başkası hesabına hareket etme unsurunu artık bu sözleşmenin zorunlu unsuru olma özelliğinden çıkarmış görünmektedir²⁰¹. Bununla birlikte bir forwarder sözleşmesinde açıklık yok ise ve şüphe halinde forwarderın müvekkili hesabına hareket ettiği kabul edilmelidir. Alman Hukuku'nda da sözleşmenin yorumlanması BGB § 157 gereğince dürüstlük kurallarına uygun yorum ile yapılmakla birlikte, sözleşmenin yorumlanmasında şüphe halinde forwarder'ın ancak kendi adına müvekkili hesabına işlem yapabileceği kabul edilmektedir²⁰².

3. Müvekkili Adına İş Görebilmesi Hakkında

Mülga 6762 sayılı ETTK'dan asıl fark ise HGB § 454.3'den iktibas edilen TTK md.918.3 gereğince artık taşıma işleri komisyoncusu yetki almış ise(*bevölmachtig*) müşterisi/müvekkili adına da iş görebilecek olmasıdır. Oysa gerek ETTK md.808 vd. ve gerekse EHGB(eski HGB) § 407vd. böyle bir imkan yer almamaktaydı. Getirilen bu düzenleme ile mülga kanuna göre bir genişletme yapıldığı gibi, bundan böyle taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde taşıma işleri komisyoncusunun taşıma sözleşmesini kendi adına yapması kanun koyucu tarafından sözleşmenin zorunlu bir unsuru olmaktan çıkarılmıştır²⁰³. Yapılan bu değişiklik ile bundan böyle forwarder sözleşmesine taşıma işleri komisyonculuğu hukuku(*Speditionrecht*) yanında acente hukuku(HGB § 84vd.) da uygulanabileceği de ileri sürülmektedir²⁰⁴. Fikrimizce de bir forwarder işletmesi müvekkili adına ve hesabına belirli bir yer ve bölge içinde sürekli olarak sözleşmeler akdediyor ise(TTK md.102/1) o bir acente sayılmalıdır. Bununla birlikte hakim her somut olay ve durumu ayrı ayrı inceleyerek sonuca varmalıdır. Yani müvekkili adına ve hesabına sürekli değil de bazı zamanlarda

¹⁹⁸ Arkan,s.233,Bahtiyar,s.209.

¹⁹⁹ Bydlinski,Münchener Kommentar,s.429.

²⁰⁰ Bydlinski,Münchener Kommentar,s.429,Grosskommentar, s.10.

²⁰¹ Aynı yönde Akdeniz,s.15.

²⁰² Koller,s.739-740 ve 763, Bydlinski,Münchener Kommentar,s.445.

²⁰³ Bkz.**Drucksache 13/8445**,Deutscher Bundestag 13. Wahlperiode,Gezentwurf der Bundesregierung(Entwurf eines Gesetzes zur Neuregelung des Fracht,Speditions- und Lagerrechts(Transportrechtsreformgesetz-TRG) s.108, bkz.(çevrimiçi) <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/13/084/1308445.pdf> 20.01.2015.Bkz. ayrıca aynı görüşte Akdeniz,s.14.

²⁰⁴ Bkz. Koller(VersR 1996,1441,1443)(Aktaran Bydlinski,Münchener Kommentar, s.444, dpnt.107).

veya aralıkla forvarder faaliyetinde bulunup sözleşme akdeden kişi forvarder olarak düşünülmelidir.

4. Sorumluluğu Hakkında

Alman Hukuku gereği tüm yükümlülüklerini yerine getirmede ve taşıyıcıyı seçmede gerekli özeni gösteren forvarderin sorumluluğu son bulsa da, ki bu anlayışa göre taşıyıcı forvarderin yardımcısı değildir, İsviçre Hukuku'na göre taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu komisyon sözleşmesine göre belirlenmektedir²⁰⁵. Gerçekten de İsviçre Hukuku'nda forvarder'in taşıtmayı sağlarken mala gelen zararlardan doğan sorumluluğu OR md.425/2 atfı ile komisyonculuk hükümlerine(OR md.425 vd.) ve vekalet sözleşmesine dair OR md.398 ve 399'a çözülmektedir²⁰⁶. Aynı durum Türk ve Fransız hukuklarında da mevcuttur²⁰⁷. OR md.439 ve ETTK. md.808'e göre forvarderin esas faaliyeti eşyanın taşıyıcıya teslimi ile son buluyor gözükse de, eşyanın taşınması hakkında taşıma sözleşmesi hükümlerine göre mesul olduğundan²⁰⁸, taşıma sırasında meydana eşyanın ziyayı, hasara uğramasından veya geç tesliminden ileri gelen zararlardan Alman Hukuku aksine forvarder sorumlu olmaktadır²⁰⁹.

Oysa TTK md.928'de eşyanın forvarderin zilyetliğinde bulunması halinde TTK'nın taşıma hükümlerindeki taşıyıcının sorumluluğuna atıfta bulunmuş olduğundan bundan böyle İsviçre Hukuku'ndan ayrılmıştır. Böylece eşyanın taşınması sırasında meydana gelmeyen, ancak henüz örneğin taşıyıcıya teslim edilmeden, forvarder'in kendi deposunda bulunan gönderene ait mallar zarar görür ise sorumluluk komisyonculuk hükümlerine göre değil de md.928/1 atfı ile hükümde ifade edilen TTK'nın taşıma sözleşmesi hükümlerine göre çözümlenecektir. Böylece TTK md.917/3 bu kısımdaki hükümler saklı kalmak kaydıyla denmemiş olduğundan özel hüküm olan md.928/2 öncelikle uygulanacaktır. Oysa İsviçre Hukuku'nda kendisine teslim edilen malın henüz taşıma başlamadan forvarderin zilyetliğinde iken çalınması halinde mesuliyeti komisyonculuk sözleşmesi hükümlerine göre olmaktadır²¹⁰ TTK md.917/3'e göre forvarderin zilyetliğinde bulunmayan gönderene ait mala gelen zarardan ise, bu zarar taşıma esnasında meydana gelmemiş ise halen komisyonculuk sözleşmesi hükümlerine dayanılacaktır.

²⁰⁵ Arkan,s.238.

²⁰⁶ Bucher,s.188.

²⁰⁷ Arkan,s.238.Oysa Hırş farklı düşünmektedir; ona göre taşıma işleri komisyoncusu müvekkili ile akdettiği sözleşmeye göre asıl taşıma işini değil de, yalnız taşıtma işini yerine getiriyorsa, taşıyıcı ile taşıma sözleşmesini yaparak eşyayı taşınmak üzere taşıyıcıya verdikten sonra borcunu yerine getirmiş sayılır'.Bkz.Hırş, s.753. Hırş'in Alman Hukuku etkisinde kaldığı gözükmektedir.Nitekim gerek mülga 6762 sayılı TTK md.808/2 ve gerekse de mülga 865 sayılı ticaret kanunu md.879'a göre taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde komisyoncusunun sorumluluğu taşıyıcıya taşıyacak eşyanın teslimi ile sona ermediği gibi, komisyoncu eşyanın taşınmasından taşıma sözleşmesi hükümlerine göre sorumludur.Aynı anlayış TTK md.917/3 ile devam etmektedir.

²⁰⁸ İsviçre Hukuku'nda forvarder taşıma sırasında meydana gelen zarardan taşıma sözleşmesi hükümleri olan OR 447-449 hükümlerine göre sorumludur.Bkz.Bucher,s.188.

²⁰⁹ Arkan,s.238,Tüzün,s.65.

²¹⁰ Bucher,s.188.

5. Tartışma ve Görüşümüz

Yukarıda da değindiğimiz gibi, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine dair TTK md.917-930'u 1998 Alman Taşıma Hukuku Reformu ile değişen HGB § 453-466'dan alan, TTK'da md.917/3 ile halen ETTK md.808 ve onun ilgili kısmının iktibas edildiği OR md.439'un yer alması ve yeni kanunda da yürürlükte bulunması, yeni kanunun taşıma işleri komisyonculuğu kısmının ruhuna da amacına da aykırıdır. Nitekim Alman Taşıma Hukuku reformunu takip ettiğini açıkça söyleyen kanun koyucunun sorumluluk hakkında çelişkili bir durum yaratmış olması uygun olmamıştır²¹¹. Fikrimizce HGB de yapılan değişiklik sıradan bir değişiklik değildir. Bu değişikliğin amacı dünyada gelişen forvarder işlemleri ile HGB'yi uyumlu hale getirmektir. TTK'da da aynı amaç olmalıydı.

Nitekim Alman reform tasarısının gerekçesinde de, yapılan değişiklik ile artık forvarderin yürürlükteki konumundan ayrılarak, forvarderin dolaylı temsilci konumu ve kendi adına faaliyette bulunması bundan böyle eskisi gibi taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin bir ayırt edici özelliği olmadığı vurgulanmıştır²¹². Zaten EHGB § 407/2'de forvarderin hak ve sorumluluğu hakkında komisyonculuk sözleşmesi hükümleri olan HGB §388-390 yapılan atfı artık HGB'de bulunmamaktadır²¹³. Çünkü artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin BGB de yer alan adi(alım-satım) komisyonculuk^{214*} sözleşmesinden tamamen farklı olarak müvekkil gönderen adına düzenlenmesi mümkündür(HGB § 454.3 ve TTK md.918.3²¹⁵). Oysa bu komisyonculuk sözleşmesinin amacına aykırıdır. Zira komisyonculuk sözleşmesinde komisyoncu yukarıda izah etmiş olduğumuz gibi sadece ve ancak dolaylı temsilci gibi hareket ederek, kendi adına ve müvekkili hesabına sözleşme yapabilir²¹⁶. Örneğin adi komisyonculuk sözleşmesinin bu özelliğini OR md.439 aynen taşımakta ve devam ettirmektedir. O halde İsviçre Hukuku'ndaki taşıma işleri komisyoncu-

²¹¹ Aynı görüşte bkz.Arkan,s.239,Akdeniz,s.34.

²¹² Bkz.Drucksache 13/8445,s.105 ve 108(Gerekçedeki ifade(s.108) aynen şöyledir; 'Das Handeln in eigenem Namen soll danach kein notwendiges Merkmal des Speditionvertrages mehr sein).

²¹³ Reformdan önceki dönemde Kötter, *Speditionsgeschaft* yani taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinin komisyonculuk sözleşmesi hükümlerine tabi olduğunu ve sadece EHGB §407/2'de atfı yapılan §398-390 değil komisyonculuk sözleşmesi hükümlerine dair §386,392,393/1,394 ve 399. Paragraflarının da taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanabileceğini ifade etmekteydi,bkz.Kötter,s.352.

²¹⁴ TBK'nun onbirinci bölümünün başlığı 'Komisyon Sözleşmesi' olup, komisyon sözleşmesi kanun koyucu tarafından md.532vd. A-Alım veya satım komisyonculuğu ve md.546 B-Diğer komisyon işleri olarak ikiye ayrılmış olup, taşıma işleri komisyonculuğu diğer taşıma işleri komisyonculuğu arasında sayılmış olmakla birlikte özel hükümlerinin(TTKmd.917-930) saklı olduğu ifade edilmiştir(TBK md.546/3). Bizim adi komisyonculuk ifademiz alım veya satım komisyonculuğu olarak ifade edilen 'Komisyon Sözleşmesi'ne dairdir.

²¹⁵ Belirtelim ki bu fıkra hakkında gerekçe de belirtilen 'Üçüncü fıkrada, 6762 sayılı Kanunun 808. maddesi uyarınca cari olan kural, kaynak Alman hükmüne uygun olarak sevk edilmiştir.' ifadesi doğru değildir. Zira 6762 sayılı kanun md.808/1 de cari olan kurala, yeni TTK md.918.3 ile istisna getirilmiştir. Getirilen istisna HGB §167 ile TBK md.40 arasındaki farklılık dolayısı ile Türk Hukuku'nda forvarder'in müvekkili adına ve hesabına işlem yapabilmesinde yetkili olma şartlarında daha da önem kazanmaktadır(bkz. aşağı 'temsil' konusu).

²¹⁶ Esener,s.13.

luğu sözleşmesinin komisyon sözleşmesi özelliği bulunmakla birlikte²¹⁷, artık bu konuda İsviçre Hukuku'ndan ayrılan Türk Hukuku'nda taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin TBK anlamında herhalde bir komisyon sözleşmesi olduğunu savunmak mümkün gözükmemektedir.

Örneğin İsviçre hukukunda 'Speditionvertrag' adlı forvarder sözleşmesinin temelini komisyonculuk hukukunda olduğu, nasıl alım satım komisyoncusu satış sözleşmesini kendi adına başkası hesabına akdediyor ise, 'Spediteur'da taşıma sözleşmesini aynı bu şekilde bir 'taşıma işleri komisyoncusu(Frachtvertragskommissionar)' olarak akdettiği ifade edilmektedir²¹⁸. Nitekim komisyon sözleşmesinin esas özelliği, üçüncü kişilerin müvekkili bilmesidir, ama komisyoncu ile müvekkili arasındaki iç anlaşmaya göre yapılan faaliyetten doğan hak ve borçlar müvekkile ait olur²¹⁹. Kural olarak taşıma işleri komisyoncusu gönderenin taşıyan nezninde gizli bir temsilcisi konumunda olup, gönderen adına hareket eden kişi taşıma işleri komisyoncusu sayılamaz²²⁰.

TTK md.918.3 ve HGB § 454.3 gereği müvekkili adına ve hesabına işlem yapabilen müvekkilinin mallarını taşıtmayı üstlenen kişi artık komisyoncu değildir. Müvekkili adına ve hesabına faaliyette bulunan forvarder, taşımayı organize etme ve ayarlama görevini, müvekkili ve taşıyıcı/taşıyanı bir araya getirmek suretiyle yerine getirir iken adeta bir broker gibi görev almış olmaktadır²²¹. Broker olarak faaliyet gösteren bir forvarder böyle bir faaliyetinde müvekkilini komisyoncu gibi dolaylı değil, doğrudan temsil(*direct representative*²²²) etmektedir. Bu nedenle de fikrimizce Alman Taşıma Hukuku Reformu'nu(1998) aynen takip etmeyi seçen kanun koyucunun iradesi de bu yöndedir. Nitekim TTK tasarısının ilk halinde kullanılan ifade 'taşıma işleri yüklenicisi' iken adalet komisyonunda yapılan değişiklik ile taşıma işleri komisyoncusu olarak eski terimine dönmüştür. Her ne kadar taşıma işleri yüklenicisi de tam doğru bir ifade olmasa da komisyoncu ifadesinin kullanılmamış olması yerindeydi. Haliyle adalet komisyonunca yapılan değişiklik ile halen taşıma işleri komisyoncusu terimini kullanmak zorunda kalsak da aslında TTK md.917-930 arasında düzenlenen işler; bir taşıma işleri organizasyonunu gerçekleştiren ve böylece öncelikle taşıma işini ve bununla ilgili sözleşmesine göre tüm işleri yerine getiren bunu kendi adına veya yetkili ise müşterisi/müvekkili adına ve onun hesabına yapan, taşıma işlerinin adeta mimarı olarak faaliyet gösteren ve kanunda belirtilen hallerde taşımayı bizzat üstlenerek taşıyıcı/taşıyan sorumluluğuna sahip olabilen bir forvarder ticari işletmesinin faaliyetleri, hakları ve borçları hakkındadır.

²¹⁷ İsviçre hukukuna göre forvarder'in bir taşıma işleri komisyoncusu olduğuna dair görüş için bkz. Guhl/Merz/Kummer,s.471.

²¹⁸ Bucher,s.187(Bucher taşıtmayı kendi adına ve müvekkili hesabına üstlenen forvarder'in taşıma işleri komisyoncusu olduğunu ve komisyonculuk kurallarına tabi olduğunu söylerken, taşımayı bizzat üstlenen forvarderın bir anlamda artık taşıyıcı olduğunu ve taşıyıcı/taşıyan sorumluluğuna tabi olduğunu ifade etmektedir.).

²¹⁹ Zeyneloğlu,s.341.

²²⁰ Akdeniz,s.13 (yazarın değerlendirmesi sadece 6762 sayılı kanuna ilişkin olup, fikrimizce yeni kanun bakımından da aynı değerlendirme geçerlidir).

²²¹ Bkz. benzer şekilde Karan,s.62,Schramm,s.24.

²²² Karan,s.62.

Nitekim Zeyneloğlu²²³ bir kimseye taşıma işleri komisyoncusu diyebil-
mek için, onun eşyayı taşımayı müvekkili gönderen hesabına fakat kendi adına
yapması bu işi meslek edinmiş olması ve karşılığında ücret almasının zorunlu
olduğunu ifade etmiştir²²⁴. Bu yorum mülga 6762 sayılı kanuna göre
yapılmaktadır. Bu yorumun hukuki temeli TBK da düzenlenen alım satım ko-
misyonculuğu idi. Çünkü bir sözleşmenin komisyon şeklinde yerine getirilebil-
mesi için vekilin(taşıma işleri komisyoncusu) müvekkilini(gönderen) ifşa etme-
yecek şekilde hareket etmesi gerekmekte, zira bu husus komisyon sözleşmesi-
nin esasını teşkil etmektedir²²⁵.Gerçekten de komisyoncu bir dolaylı temsilci
olduğuna göre, dolaylı temsil ilişkisinin zorunlu unsuru dolaylı temsilcinin
kendi adına ama temsil olunan hesabına hareket etmesidir²²⁶. Ayrıca bundan
böyle taşıma işleri komisyoncuları! müvekkilleri adına faaliyet gösterebilirken,
sadece meslekten olmaları yetmemekte aynı zamanda bir ticari işletme olarak
da faaliyet göstermelidirler(md.917/2). Forvarderlar genellikle Anonim veya
Limited şirket altında bir ticari işletme olarak faaliyet yürütürken, özellikle
Anadolu'da karayollarının belli yerlerinde komisyoncu olarak anılan taşıma
işleri komisyoncuları ise istisnaları olmakla birlikte bir ticari işletme boyutunda
olmayan küçük esnaf faaliyeti yürüttükleri bilinmektedir.

Böylece; 'temsil kavramının hem doğrudan ve hem de dolaylı temsili
kapsadığının kabulü gerektiğinden²²⁷, TTK md.918/3 ile forvarderin müşterisi
temsil olunan ya kanun gereği kaide olarak dolaylı temsil edebileceği gibi, yetki
verilmesi halinde doğrudan da temsil edebileceği kabul edilmiş olduğuna göre,
bundan böyle TTK md.917 vd. düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu faali-
yetinin bir komisyonculuk ve dolayısı ile dolaylı temsil ilişkisini aşabileceği ve
komisyoncunun doğrudan temsilci de olabileceği kabul edildiğine göre, artık
taşıma işleri komisyoncusu sade bir komisyoncu değil üst kavram olarak 'tem-
silci'dir. Bu temsilcinin görevi kanunda belirtildiği gibi taşıma faaliyetini yerine
getirmektir. Bu temsilciye de ticari yaşamda ve uluslararası litaratürde *freight
forwarder* ismi verilmektedir.

Sonuç olarak fikrimizce, her ne kadar ETTK md.808/1(ve 865 sayılı eski
ticaret kanunu md.879/1²²⁸) gereğince taşıma işleri komisyonculuğu
sözleşmesinin alım satım komisyon sözleşmesinin bir çeşidi olduğu söylenebi-
lirse de²²⁹, artık TTK md.917-930 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyon-

²²³ Zeyneloğlu,s.343.

²²⁴ Sözer fikrimizce hatalı olarak 'Komisyoncu, navlun sözleşmesini taşıtan adına yapar'
demektedir. Bkz. Sözer,s.298. Oysa komisyoncu ancak kendi adına ve müvekkili hesa-
bına sözleşme yapabilir.Deniz taşımacılığında pratikte eğer forvarder sözleşmeyi taşıtan
adına yapıyorsa, o forvarder TBK gereği bir komisyoncu sayılamaz.

²²⁵ Arar,s.131-132. 6762 sayılı kanundan önceki mülga ticaret kanunumuz md.846'da
'müvekkil muamelenin kendi namına icra olunmasına sarahaten şart ederse bu muka-
vele vekaleti ticariye ahkamina tabi olur' şeklinde olduğundan, Arar komisyon sözleş-
mesinde komisyoncunun müvekkilini ifşa edemeyeceği hususunun bu nedenle çok
önemli olduğunu vurgulamaktadır,bkz.Arar,a.g.e.s.132.

²²⁶ Esener,s.13.

²²⁷ Yavuz,s.58-59.

²²⁸ Mülga 865 sayılı ticaret kanunu md.845-878 arası komisyon sözleşmesi düzenlenmiş
iken aynı zamanda eski borçlar kanunu md.416-429 arasında da komisyon sözleşmesi
düzenlenmişti.Taşıma işleri komisyonculuğu ise md.879vd. ve eski borçlar kanunu
md.430'da düzenlenmişti.

²²⁹ Bkz.Arar,s.142.

culuğu sözleşmesindeki komisyonculuk terimi yanıltıcıdır. Zira artık TTK gereğince taşıma işleri komisyonculuğu başlığı altında düzenlenen sözleşme bir modern forvarder sözleşmesi olup, bazen TBK'dakine benzer şekilde alım satım komisyon sözleşmesi gibi, bazen de yetki verilen hallerde forvarderin müvekkili adına ve hesabına da kurulabilir²³⁰. Böylece artık taşıma işleri komisyoncusunun müvekkili adına sözleşme yapamıyor olduğu gerekçesi ile, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin bir forvarder sözleşmesi olmadığını ileri sürmek kanımızca mümkün değildir. Kanunda geçen 'böyle bir yetki almış olması' şartını sadece yazılı ve aynı sözleşmede değil, sözlü ve hatta zimmen olması aşağıda açıkladığımız gibi mümkündür. Örneğin uzun yıllardır birlikte çalışan forvarder ile müvekkili arasında, forvarderin yıllardır müvekkili adına sözleşme kurması halinde zimmen buna yetkili olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Tüm bunlara ek olarak belirtmeliyiz ki, TTK md.918 ve 919'da sayılan görevler modern forvarder işletmelerinin görev ve faaliyet alanlarını göstermektedir. Nitekim bu görev ve faaliyet alanları FIATA, FIBA, ADSp ve benzeri forvarder genel işlem şartları ile de uyumludur. Bu nedenlerle de TTK md.917-930 arasında günümüze uygun forvarder sözleşmesi ve bu sözleşmeden doğan hak ve borçlar belirlenmiştir. Zira Alman Taşıma Hukuku reformu ile değişen taşıma işleri komisyonculuğu hükümleri, yeni yasa ile profesyonel forvarder genel işlem şartları ile uyumlu hale gelmiş olup Alman genel işlem şartları ADSp para.2.1'i takip etmiştir²³¹. ADSp para.2.1'e göre ADSp genel işlem şartları 'forvarder işlemlerinde sıklıkla uygulanan; ister taşıma(*forwarding, Speditions*) veya taşıma işi (*carriage business, Fracht*), ya da depolama(*storage, Lager*) olsun hepsini' kapsamaktadır. Ayrıca aynı maddenin 2. cümlesi de şöyledir; 'ADSp genel işlem şartları malların sevk edilmesi ve depolanması ile ilgili olan lojistik hizmetlerini de kapsamaktadır'. ADSp md.1'de forvarder'in BGB § 675 özelliğine uygun olarak başkası hesabına olarak müvekkili hesabına iş göreceği belirtilirken, ne kendi adına ne de müvekkili adına faaliyette bulunur bulunmayacağı belirtilmemektedir. Böylece ADSp gereği forvarder hem müvekkili ve hemde kendi adına ancak müvekkili hesabına faaliyette bulunabilecektir²³².

²³⁰ Oysa KTK md.3'de tanımlanan taşıma işleri komisyonculuğu halen sadece bir komisyonculuk faaliyeti olarak kalmıştır. Bu durumda TTK md.917 vd. tanımlanan 'taşıma işleri komisyoncusu' ile KTK md.3'de tanımlanan 'taşıma işleri komisyoncusu' birbirinden farklılaşmıştır ve önceki TTK md.917 vd.'da bir taşıma işleri organizatörü(*freight forwarder*)ne dönüşmüştür. Karşı Ercan Erdem, **CMR Konvansiyonu ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Karayolu Taşıma Hukuku**, Ankara 2013, s.77. Yazar'a göre yeni TTK'daki farklılıklara rağmen taşıma işleri komisyonculuğu 'ücret karşılığı kendi adına ve müvekkili hesabına eşya taşımayı meslek edinmiş gerçek veya tüzel kişi' olarak tanımlanabilir ve bu tanımlama Türk Ticaret Kanunu ile Borçlar ve Karayolu Taşıma Kanunu'ndaki tanımlamalara uygun olup aynı unsurları içermektedir. Oysa bu tanımlama ETTK md.808 ve KTK md.3 ila TBK md.532'yi karşılasa da TTK md.918.3 gereğince yeni TTK'yi karşılamamaktadır.

²³¹ Koller, s.738.

²³² Alman tasarısı gerekçesinde de yapılan değişiklik ile (HGB § 454.3) ADSp de taşıma işleri komisyoncusu (forvarder) anlamı kesişmektedir. Benzer bir açıklama için Bkz. Drucksache 13/8445, s.105.

V. Forvarderin Kendi Adına Sözleşme Akdetmesi Halinde Temsilin Özellikleri

Alman Medeni Kanunu BGB § 167/1'e göre temsil yetkisi ya doğrudan temsilciye veya ilişki kurduğu üçüncü kişiye bildirilmiş olmalıdır²³³. BGB § 167/2'ye göre ise bildirim ilgili hukuki işlem ile aynı şekilde yapılması zorunlu değildir. Alman Hukuku'nda forvarder'in müvekkili adına ve hesabına işlem yapmaya yetkili olduğu zımnen sözleşmeden çıkarılamayacağı ifade edilmektedir²³⁴ ve Alman Hukuku'na göre temsil yetkisi üçüncü kişiye bildirildiğinde de geçerli hale gelir²³⁵. Bununla birlikte Alman Hukuku'nda temsil yetkisi üçüncü kişiye bildirilmeden önce Türk-İsviçre Hukuku'nda olduğu gibi onun yetkilendirilmesi(iç temsil) ve sonra durumdan BGB § 172 gereğince üçüncü kişinin haberdar edilmesi ile de temsil yetkisi verilebileceği de ifade edilmektedir²³⁶.

İsviçre-Türk Hukuku'nda (TBK md.40/2) kural olarak temsil yetkisinin karşı tarafa bildiriminde gerekmede²³⁷ olduğundan üçüncü kişiye beyan ile temsilci tayin etmek imkanı bulunmamaktadır²³⁸. Bildirim yapılmamış ise kural olarak temsil gerçekleşmez ve temsilci işlemi kendi adına gerçekleştirmiş olur²³⁹. Bu durumda doğrudan temsil hükümleri uygulanamaz²⁴⁰. Kural olarak forvarder ancak kendisine doğrudan yetki verilmiş ve bu kendisine bildirilmiş ise müvekkilini doğrudan temsil ederek onun adına ve hesabına forvarder sözleşmesini taşıyıcı ile akdedebilir. Doğrudan temsil ederek akdettiği taşıma sözleşmesinde gönderen/taşıtan forvarderin müvekkilidir.

Bununla birlikte TBK md.41/2 gereğince üçüncü kişiye beyan yapılmış ise bu beyana olan güveni korunmalıdır²⁴¹. Bu fıkra gereği öğretide hakim görüş olmasa da TBK md.41/2 kanıt gösterilerek temsil yetkisinin herhalde temsil olunana bildirimının muhakkak zorunlu tutulmadığı da ifade edilmektedir²⁴². TBK md.40/2 ikinci cümlesine göre 'karşı taraf bir temsil ilişkisinin varlığını durumdan çıkarıyor veya çıkarması gerekiyor ya da hukuki işlemi temsilci veya temsil olunandan biri ile yapması farksız ise, hukuki işlemin sonuçları doğrudan doğruya temsil olunana ait olur' Bu fıkra da doğrudan temsil ilişkisinin gerçekleşebilmesi için temsilcinin örtülü bildirim ile ve hatta hükümde belirtil-

²³³ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.172, von Tuhr, s.321, dpn.8.

²³⁴ Koller, s.739, Bydliniski, Münchener Kommentar, s.445. İsviçre Hukuku'nda temsilin halin icaplarından zimni olarak da çıkarılabileceği hakkında bkz. von Tuhr, s.346.

²³⁵ Eren, s.435, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.172, Buna harici temsil denir; bkz. Esener, s.15.

²³⁶ Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, s.639.

²³⁷ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.172. Esener'e göre Türk-İsviçre Hukuku'nda temsil ancak temsil olunana beyan ile verilebilmektedir (Dahili Temsil); bkz. Esener, s.15. Ayrıca İsviçre Hukuku içinde temsil kudretinin ancak temsilciye hitaben olabileceği hakkında bkz. von Tuhr, s.321.

²³⁸ Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, s.639.

²³⁹ Oğuzman/Öz, s.228, bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.173.

²⁴⁰ Eren, s.433.

²⁴¹ Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, s.639.

²⁴² Bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.173. Aksi görüş için Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, s.639-640, Eren, s.435. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop TBK'nin BGB'den ayrıldığını aynı BGB'de olduğu gibi her halde temsil yetkisinin temsilciye bildirilmesini şart koşmadığını TBK md.41/2'nin bunu desteklediğini savunmaktadır. Bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s.173.

diği şekilde hukuki işlemi temsilci veya temsil olunandan biri ile yapması fark-sız ise bir bildirim olmasa bile doğrudan temsil ilişkisinin kurulabileceği belir-tilmekte²⁴³, aksi halde temsilci olduğunu iddia edenin doğrudan temsil yetkisi-nin olmadığı kabul edilmektedir²⁴⁴. O halde Türk-İsviçre Hukuku'nda zımnî temsil sözkonusu olabilmektedir²⁴⁵.

TBK md.47 gereğince forvarder yetki almamış olsa bile müvekkili gönde-ren doğrudan temsil yetkisini sonradan açıkça veya zımnen verir ise forvarder'in yaptığı işlemler başından itibaren geçerli hale gelir²⁴⁶. Yetkisiz tem-silci olan forvarder yaptığı tüm işlerden dolayı gönderenin zararını karşılamakla yükümlüdür(TBK md.47)²⁴⁷. Temsil yetkisi verilmesi ile vekalet sözleşmesi bir-biri yerine geçmeyen kavramlar olup, karıştırılmamalıdır²⁴⁸. Bununla birlikte forvarder işlemlerinde pratikte müşteri(gönderen) müvekkil olarak adlandırıla-bilmektedir. Nitekim daha önceden belirttiğimiz gibi Alman Forvarder genel işlem şartları ADSp 1. madde de müşteri, müvekkil(*Auftraggeber*) olarak nite-lendirilmiştir.

Herhalde temsilcinin başkası adına hareket etme iradesi olmalıdır, aksi halde doğrudan temsil yoktur²⁴⁹. Temsil yetkisi kural olarak temsil olunanın, tek taraflı ve temsilci olacak kişiye(forvarder) yöneltilen irade beyanı ile veri-lir²⁵⁰. Buna iradi temsil denilir²⁵¹ ve TTK md.918.3'de ifade olunan bir iradi temsildir. Haliyle Türk Hukuku gereğince forvardera TTK md.918.3 gereğince verilecek doğrudan temsil yetkisi tek taraflı ve varması gerekli irade beyanı ile kazanabildiğine göre, gönderen hesabına ancak kendi adına işlem yapma yet-kisi olan forvarder, kendi forvarder sözleşmesi dışında böyle bir beyanı kendi-sine ulaştığında haberi olmasa dahi ve rızası alınmamış olsa bile doğrudan temsil hakkını kazanabilecektir²⁵².

Öğretide²⁵³ temsil yetkisinin kanı yaratıcı davranışla ve örtülü de verilebileceği ve şekle tabi olmadığı²⁵⁴ kabul edilmektedir. Temsil yetkisi bir belge ile olabileceği gibi, üçüncü şahıslara gönderilen yazı ile, sirkülerle, ilanla, afişle vs.de açıklanmış olabilir²⁵⁵. İnternet sitesinde verilen bir ilan, yetkili kamu kuruluşlarındaki yetki belgesinin bulunması ve bunun açıkça geri alınmamış olması²⁵⁶ vs. hallerde de temsil yetkisi var sayılmalıdır. Yetki genel yetki veya

²⁴³ Bkz; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,s.186-188.

²⁴⁴ Oğuzman/Öz,s.229.

²⁴⁵ von Tuhr,s.321

²⁴⁶ Oğuzman/Öz,s.230.

²⁴⁷ Koller,s.763.

²⁴⁸ Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.626, Oğuzman/Öz,s.231.

²⁴⁹ Eren,s.434.

²⁵⁰ Oğuzman/Öz,s.233,Eren,s.435,Esener,s.23 ve 26, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.635..

²⁵¹ Eren,s.430,Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.627.

²⁵² Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.635.

²⁵³ Oğuzman/Öz,s.234,Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.636.Temsil yetkisi-nin zımnen verilebileceği konusunda bkz.yukarı.

²⁵⁴ Esener,s.35, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,s.173.

²⁵⁵ Oğuzman/Öz,s.235.

²⁵⁶ Telebe rağmen yetki belgesi verilmiyor veya kaybolmuş ise TBK md.44 gereği temsil olunan gönderen veya halefleri hükümsüzlük davası açmalıdır.Bkz.Eren,s.452.

özel yetki şeklinde olabilirse²⁵⁷ de, forvarder işlemlerinde bunun, taşıma sözleşmesinin akdedilmesi ve bununla ilgili işlemleri kapsayan 'belirli bir türe(kategoriye) dahil tüm işlemlerin yapılması'²⁵⁸ şeklinde olması gerekir. Forvarderin doğrudan temsil yetkisi yok ise ve icazet de sonradan müvekkilden alınmamış ise yetkisiz temsil ve sonuçları uygulanırken, dolaylı temsil halinde yetkisiz temsil söz konusu olmaz²⁵⁹. Alman Hukukuna göre sözleşmenin yorumlanması BGB § 157 gereğince dürüstlük kurallarına uygun yorum ile yapılmakla birlikte, sözleşmenin yorumlanmasında şüphe halinde forvarder'in ancak kendi adına müvekkili hesabına işlem yapabileceği kabul edilmektedir²⁶⁰. Türk Hukuku'nda da şüphe halinde forvarder'in ancak kendi adına müvekkili hesabına işlem yapabileceği kabul edilmelidir.

Türk, İsviçre ve Alman Hukuklarına göre temsil yetkisi vekalet sözleşmesinden ayrı ve bağımsız karakterde olup, esasen temsil yetkisinin temsilci ile temsil olunan arasında bir sözleşme ilişkisi kurmasa da, çoğu kere temsil yetkisinin özellikle vekalet sözleşmesine, ancak aynı zamanda hizmet, şirket, eser ve hatta satım sözleşmesine dahi dayanabileceği kabul edilmektedir²⁶¹. Böylece dolaylı veya doğrudan temsilci olarak hareket eden forvarder ile gönderen temsil olunan arasında temsil ilişkisi sadece gönderenin forvardera karşı tek taraflı beyanı ile gerçekleşebilse de, uygulamada hemen daima forvarder ile müşterisi gönderen arasında bir sözleşme ilişkisi kurulur.

SONUÇ

Forvarder, yük ilgilileri ve taşıyıcı arasında uzman aracı konumunda olan, malların bir yerden başka bir yere taşınmasını, kural olarak bizzat taşımayı üstlenmeden organize eden kişidir. Forvarder modern rollerinde malların ihracatında; malların dağıtımının analiz edilmesi, taşıma ayarlamaları, belgelerin hazırlanması, gümrük işlemleri, navlun ve diğer ücretlerin ödenmesi, paketleme ve depolama, yük sigortalama, yüklerin birleştirilmesi yoluyla toplama yük ve diğer özel görevler gibi hizmetleri yerine getirirken, malların ithalatında, varış yeri ihbarının yapılması, gümrükten malların çıkarılması, KDV, gümrük, navlun ve diğer ödemelerin yapılması, malların ithalatçıya teslimi ve özellikle başka komisyoncu ve acentelerin mallarını da getiriyor ise bir araya getirilmiş malların ayrılarak bunlara dağıtımını gibi görevler üstlenmektedirler.

Freight Forwarder Türkçe bir kelime değildir. Yabancı dildeki bu kelime ise pratikte kısaltılarak 'Forvarder' olarak uygulamacılar tarafından kullanılmaktadır. Aslında *freight forwarder* teriminin karşılığı karşılaştırmalı hukuktaki yabancı mevzuat bakımından da farklı olabildiği görülmektedir. Bununla birlikte forvarderin terim olarak karşılığı aranırken Alman ve Türk Kanun koyucularının neyi amaçladığı esas alınmalıdır. 1998 Alman Taşıma Hukuku reformunu takip eden kanun koyucu her ne kadar taşıma işleri komisyoncusu tabirini kullansa da çok geniş görevleri gözetildiğinde çeşitli lojistik hizmetleri de verebilen TTK'da belirtilen taşıma işleri komisyoncusu modern anlamda bir

²⁵⁷ Oğuzman/Öz,s.239,Eren,s.441,Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,s.177.

²⁵⁸ Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı,s.655.

²⁵⁹ Eren,s.453vd..

²⁶⁰ Koller,s.739-740 ve 763, Bydlinski,Münchener Kommentar,s.445.

²⁶¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,s.174.

forvarder olup, forvarderin karşılığı olarak da 'Lojistik Servis Sağlayıcısı' terimini kullanmak uygun olacaktır.

ETTK ve 1998 reformundan önce HGB'de taşıma işleri komisyoncusu olarak forvarder halinde gönderen hesabına, ama kendi adına taşıma sözleşmesini akdederken dolaylı temsilci(*mittelbar Stellvertreter, indirect representative*) konumundaydı. Yani *Spediteur* bir komisyoncu gibiydi. Oysa yürürlükteki TTK md.918.3 ve HGB § 454.3'e göre ise taşıma işleri komisyoncusu olarak ifade edilen forvarder kendi adına veya 'yetkili olması şartıyla' gönderen adına taşıma sözleşmesini icra ederek malları taşıtabilmektedir. Haliyle bundan böyle forvarder hem Alman ve hem de Türk Hukuku'na göre yetki verilmiş olması şartıyla doğrudan temsilci sıfatıyla hareket ederek bir taşıyıcı veya taşıyan ile gönderen adına malların taşınması için taşıma sözleşmesi kurabilmektedir. HGB ve onu takip eden TTK 'ya göre artık forvarder yetkisi varsa müvekkili adına da sözleşme akdedebildiği zaman taşıyıcı/taşıyan ile yaptığı sözleşmeleri doğrudan temsilci(*offene Stellvertretung*) olarak akdedeceğinden, hak ve borçlar doğrudan müvekkil üzerinde doğacak ve müvekkil, forvarder'in onun adına ve hesabına akdedeceği sözleşmenin hak ve borçlarına da doğrudan sahip olacağı gibi taşıma sözleşmesinde de gönderen/taşıtan olarak doğrudan temsil olunan müşteri/müvekkil gözükecektir.

Fikrimizce her ne kadar ETTK md.808/1(ve 865 sayılı eski Ticaret Kanunu md.879/1) gereğince taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin alım satım komisyonculuğu sözleşmesinin bir çeşidi olduğu söylenebilirse de artık TTK md.917-930 arasında düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesindeki komisyonculuk terimi yanıltıcıdır. Zira artık TTK gereğince taşıma işleri komisyonculuğu başlığı altında düzenlenen sözleşme bir modern forvarder sözleşmesi olup, bazen TBK'dakine benzer şekilde alım satım komisyon sözleşmesi gibi, bazen de yetki verilen hallerde forvarderin müvekkili adına ve hesabına da kurulabilir. Böylece artık taşıma işleri komisyoncusunun müvekkili adına sözleşme yapamıyor olduğu gerekçesi ile taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin bir forvarder sözleşmesi olmadığını ileri sürmek kanımızca mümkün değildir.

TTK md.917-930 arasında düzenlenen forvarder sözleşmesi öncelikle esaslı unsurları kanun ile belirlendiği için bir isimli sözleşmedir. TTK md.917.1 gereğince taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin esaslı unsurları forvarderin eşyayı taşıma borcuna karşılık, müvekkilin ücreti ödeme borcudur. Bu nedenle de taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi öncelikle tam iki tarafa borç yükleyen ivazlı bir sözleşmedir. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin genel tipini belirleyen unsur ise forvarderin eşyayı taşıma borcudur. Eşyayı taşıma borcu iş görme olarak nitelendirilen bir faaliyeti kapsamaktadır. Bu nedenle forvarder sözleşmesi bir iş görme sözleşmesi olmakla birlikte TBK'da yer alan iş görme sözleşme tiplerinden birine dahil değildir.

TTK md.917, ETTK md.808 aksine taşıma işleri komisyoncusunun açıkça kendi adına ve gönderen hesabına faaliyette bulunacağından söz etmemiştir. KTK md.10/2 gereğince ise halen 'Taşıma işleri komisyoncularının, kendi namlarına eşya taşıtabilmeleri için bu taşımaları bir müvekkil hesabına yapmaları zorunludur' şeklindedir. Fikrimizce kanun koyucu forvarder'in başkası hesabına hareket etme unsurunu artık bu sözleşmenin zorunlu unsuru olma özelliğinden çıkarmış görünmektedir. Bununla birlikte bir forvarder söz-

leşmesinde açıklık yok ise ve şüphe halinde forvarderin müvekkili hesabına hareket ettiği kabul edilmelidir.

ETTK'dan esaslı fark HGB § 454.3'den iktibas edilen TTK md.918.3 gereğince artık taşıma işleri komisyoncusu yetki almış ise(*bevöllmchtig*) müşterisi/müvekkili adına da iş görebilecek olmasıdır. Oysa gerek ETTK md.808 vd. ve gerekse EHGB § 407vd. böyle bir imkan yer almamaktaydı. Getirilen bu düzenleme ile mülga kanuna göre bir genişletme yapıldığı gibi, bundan böyle taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde taşıma işleri komisyoncusunun taşıma sözleşmesini kendi adına yapması kanun koyucu tarafından sözleşmenin zorunlu bir unsuru olmaktan çıkarılmıştır. Artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin BGB ve TBK da yer alan adı komisyonculuk sözleşmesinden tamamen farklı olarak müvekkil/müşteri adına düzenlenmesi mümkündür(HGB § 454.3 ve TTK md.918.3). Oysa bu komisyonculuk sözleşmesinin amacına aykırıdır. Zira komisyonculuk sözleşmesinde komisyoncu sadece ve ancak dolaylı temsilci gibi hareket ederek, kendi adına ve müvekkili hesabına sözleşme yapabilir. Örneğin adı komisyonculuk sözleşmesinin bu özelliğini OR 439 aynen taşımakta ve devam ettirmektedir. O halde İsviçre Hukuku'ndaki taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin komisyon sözleşmesi özelliği bulunmakla birlikte, artık bu konuda İsviçre Hukuku'ndan ayrılan Türk Hukuku'nda taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin TBK anlamında herhalde bir komisyon sözleşmesi olduğunu savunmak mümkün gözükmemektedir.

Bu nedenlerle fikrimizde dünyada uluslararası ticaret ve keza ülkelerin geçmişe oranla zenginleşmesi ile iç-dış ticaretin de artması, taşıma yollarının ve türlerinin farklılaşması, rekabetin son derece artması gibi nedenlerle gerek Alman Ticaret Kanunu ve TTK'da belirttiğimiz değişiklikler neticesinde; TTK da halen 'taşıma işleri komisyoncusu' adıyla yer alan ticari işletme(TTK md.917/2) bir forvarder işletmesidir ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine dair TTK md.917-930'u 1998 Alman Taşıma Hukuku Reformu ile değişen HGB md.453-466'dan alan, TTK'da md.917/3 ile halen ETTK md.808 ve onun ilgili kısmının iktibas edildiği OR 439'un yer alması ve yeni kanunda da yürürlükte bulunması, yeni kanunun taşıma işleri komisyonculuğu kısmının ruhuna ve amacına aykırıdır. Ayrıca TTK md.917.3 ve 928 birlikte ele alındığında taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanacak hükümler konusunda bir karmaşıklık göze çarpmakta olup, uygulanacak hükümler konusunda tek bir madde ile konu ele alınmalı ve 917.3'de yer alan komisyonculuk sözleşmesine olan atıf kaldırılmalıdır.

Müvekkili adına ve hesabına faaliyette bulunan forvarder, taşımayı organize etme ve ayarlama görevini, müvekkili ve taşıyıcı/taşıyanı bir araya getirmek suretiyle yerine getirir iken adeta bir broker gibi görev almış olmaktadır. Broker olarak faaliyet gösteren bir forvarder böyle bir faaliyetinde müvekkilini komisyoncu gibi dolaylı değil, doğrudan temsil(*direct representative*) etmektedir. Bu nedenle de fikrimizde Alman Taşıma Hukuku Reformu'nu(1998) aynen takip etmeyi seçen kanun koyucunun iradesi de bu yöndedir.

Temsil kavramının hem doğrudan ve hem de dolaylı temsili kapsadığının kabulü gerektiğinden, TTK md.918/3 ile forvarderin müşterisi temsil olunan ya kanun gereği kaide olarak dolaylı temsil edebileceği gibi, yetki verilmesi halinde doğrudan da temsil edebileceği kabul edilmiş olduğuna göre, bundan böyle TTK md.917 vd. düzenlenen taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinin bir komisyonculuk ve dolayısı ile dolaylı temsil ilişkisini aşabileceği ve komisyoncunun

doğrudan temsilci de olabileceği kabul edildiğine göre, artık taşıma işleri komisyoncusu sade bir komisyoncu değil üst kavram olarak 'temsilci'dir.

Alman Medeni Kanunu BGB § 167/1'e göre temsil yetkisi ya doğrudan temsilciye veya ilişki kurduğu üçüncü kişiye bildirilmiş olmalıdır. İsviçre-Türk Hukuku'nda (TBK md.40/2) kaide olarak temsil yetkisinin karşı tarafa bildirim gerekmekte olduğundan üçüncü kişiye beyan ile temsilci tayin etmek imkanı bulunmamaktadır. Haliyle forvarder ancak kendisine doğrudan yetki verilmiş ise müvekkilini doğrudan temsil ederek onun adına ve hesabına forvarder sözleşmesini taşıyıcı ile akdedebilir. Doğrudan temsil ederek akdettiği taşıma sözleşmesinde gönderen/taşıtan forvarderin müvekkilidir. Bununla birlikte öğretilerde temsilciye örtülü(zimnen) olarak temsil yetkisi verilebileceği de kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

Abraham, Hans Jürgen, **Das Seerecht**, 4. ergänzte und erweiterte Auflage, Berlin 1974.

Akdeniz, Umut, **Taşıma İşleri Komisyonculuğu Sözleşmesi**, Ankara 2013.

Akdeniz, Umut, Taşıma İşleri Komisyoncusunun Taşıma İşini Üzerine Alması ve Bunun Hukuki Sonuçları, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C.4, S.2, Y.2013 (Makale).

Arar, Kemal, **Kara Ticaret Hukuku**, C.2, Ankara 1955.

Arkan, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku(6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Hazırlanmış)**, 15.bası, Ankara 2011.

Arkan, Sabih, **Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, Ankara 1982, (Taşıma).

Arkan, Sabih, **Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçlarını ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler**, AÜHFD, C.37, S.1-4, s.313-326 (Komisyoncu).

Arkan, Sabih, **Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme**, AÜHFD, 1988, C.40, S.1-4, s.313-320 (Yolcu).

Arsılanlı, Halil, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri(Genel Hükümler)**, 3. Bası, İstanbul 1960.

Atabek, Reşat, **Eşya Taşıma Hukuku(Deniz Hukuku Hariç)**, İstanbul 1960.

Bahtiyar, Mehmet, **Ticari İşletme Hukuku(Ders Notları Soru Örnekleri)**, Yeni TTK'ya Uyarlanmış 12. Bası, İstanbul 2012.

Becker, Herman, **İsviçre Borçlar Kanunu(A.Suat Dura Tecümesi)**, Ankara 1992.

Bilgişin, Şevket Memedali, **Ticaret Hukuku Prensipleri C.1 Ticaret ve Tüccar**, 3. Bası, İstanbul, 1950.

Bucher, Eugen, **Skriptum Zum Obligationenrecht Besonderer Teil**, 2. Erweiterte Auflage, Bern 1983.

Bydlinski, Peter, **Münchener Kommenter zum Handelsgesetzbuch**, § 453-466, Band 7 Transportrecht, München 2009, (Bydlinski, Münchener Kommenter).

Colinvaux, Raoul, **Carver's Carriage by Sea**, Vol.1, 13. ed.,London 1995.

Creifelds, Carl/Guntz, Dieter/Ströder,Heinz/Kauffmann, Hans/Quack, Friedrich/Henssler, Paul, **Rechtwörterbuch**, 17. neubearbeitete, München 1983.

Cumaloğlu Emre, **Kırkambar Sözleşmesi**, Ankara 2011.

Çelik, Çelik Ahmet, **Karayoluyla Yapılan Yolcu Taşıma ve Taşımacının ve Sigortacının Sorumluluğu**, İstanbul 2008.

Deveci,D.Ali/Çetin,İsmail Bilge,**Gemi Acenteleri ve Forwarder İşletmeleri:İşlevler ve Hizmetler**,13.Bölüm, (Güldem Cerit/Ali Deveci/Soner Esmer(editörler)),Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, İstanbul Eylül 2013(s.473-501).

De Wit, Ralph, **Multimodal Transport Carrier Liability and Documentation**, London 1995.

Doğanay, İsmail, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.2 md.420-815,4.bası, İstanbul 2004.

Doğrucu, Muhittin, Freight Forwarder, **DHD**, Y.9,S.1-4,2004,(s.83-108).

Drucksache 13/8445, Deutscher Bundestag 13. Wahlperiode, Gezentwurf der Bundesregierung (Entwurf eines Gesetzes zur Neuregelung des Fracht,Speditions- und Lagerrechts(Transportrechtsreformgesetz-TRG)(çevrimiçi) <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/13/084/1308445.pdf> 20.01.2015.

Erdem, Ercan, **CMR Konvansiyonu ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Karayolu Taşıma Hukuku**, Ankara 2013.

Eren,Fikret, **6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa göre hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler**,4. Baskı,Ankara 2012.

Eriş, Gönen, **Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Kara Taşıma Hukuku**, Ankara 1996.

Esener, Turhan, **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salahiyete Müstenit Temsil**, Ankara 1961.

Gaskell, Nicholas/Asariotis, Regina/Baatz, Yvonne, **Bills of Lading: Law and Contracts**, London 2000.

Girvin, Stephen, **Carriage of Goods by Sea**, 2nd. ed.,Oxford 2011.

Glass,David A./Cashmore, Chris, **Introduction To The Law of Carriage of Goods**, London 1989.

Göknül, Mazhar Nedim, **Deniz Ticaret Hukuku**, 3.baskı,İstanbul 1946.

Guhl, Theo/Merz Hans/Kummer,Max, **Das Schweizerische Obligationenrecht(mit Einschluss des Handels und Wertpapierrechts**, 6.Auflage,Zürich 1972.

Handeslgesetzbuch Grosskommentar, Band 6 383-424;(Yayıncılar Claus Wilhem Canaris/Wolfgang Schilling/Peter Ulmer)Vierter Abschnitt, Speditionsgeschaft, 4,NeuBearbeitete Auflage, De Gruyter,Berlin, (Grosskommentar)

Herber,Rolf, **Seehandelsrecht Systematische Darstellung**, Berlin 1999.

Hirsch, Ernst, **Ticaret Hukuku Dersleri**, Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 3. bası,İstanbul 1948.

Hoeks, Marian, **Multimodal Transport Law(The law applicable to the multimodal contract for the carriage of goods)**, Rotterdam 2009.

Hopt,Klaus J./Baumbach Adolf, **Handelsgesetzbuch mit Nebengesetzen (ohne Seerecht)**, 25.Auflage 1982.

Hübner, Ulrich, **Handelsrecht**, 2.,üzerarbitete Auflage,Heidelberg 1985.

İmregün,Oğuz, **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, Gözden Geçirilmiş 4.bası,İstanbul 2004.

İzveren, Adil/Franko, Nisim/Çalık, Ahmet, **Deniz Ticaret Hukuku**, Ankara 1994.

Kara,Hacı, Deniz Taşımacılığında Freight Forwarder, **Legal Hukuk Der-gisi**, Y.4,S.37,Ocak 2006.

Karaman, Özlem, **Kara Taşımalarında Taşıma İşleri Komisyoncusu Hakları, Borçları ve Sorumluluğu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

Karan,Hakan, **Law on the International Carriage of Goods**,3rd. Edt.,Ankara 2013.

Karan, Hakan, **Law on International Carriage of Goods**, Handbook, 2nd. edt.,Ankara 2009(Eski).

Kocayusufoğlu, Necip/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir, **Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme**,Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4. Basıdan 5.Tıpkı Bası,İstanbul 2010.

Koller, Ingo, **Transportrecht (Kommentar zu Sepedition, Gütertransport, und Lagergeschäft)**, 6. Auflage, Münschen 2007.

Kötter, Hans-Wilhelm, **Heymann-Kötter Handelsgesetzbuch(ohne seerecht) mit Erläuterungen**, 20. Gesamtauflage,Berlin 1950.

Moreno, Carlos, **Legal Nature and Functions of the Multimodal Transport Documents**, Geneva 2002.

Murray,Carole/Holloway, David/Timson-Hunt, Daren, **Schmitthoff's Export Trade:The Law and Practice of International Trade**,11th. Edt.,London 2007.

Oğuzman Kemal/Öz Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C.1,6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na göre güncellenip genişletilmiş 9. Bası,İstanbul 2011.

Okay, Sami, **Deniz Ticaret Hukuku II(Navlun Mukaveleleri Denizde Yolcu Taşıma ve Deniz Ödücü Mukaveleleri**, Gözden geçirilmiş ilaveli 2. Bası,İstanbul 1971.

Oktay, Saibe, İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması, **İHFM**,C.LV,1996, (s.263-296).

Paschke,Marian/Furnell, Winfried,**Transportrecht**,München 2011.

Ramberg, Jan, **Freight Forwarders Multimodal Transport Avoiding Legal Problems**, Chpt.2, (s.19—31),LLP London 1997.

Ramberg Jan, Unification of The Law of International Freight Forwarding, **RDU 1998-1**, (Unification),(çevrimiçi) <http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/1998-1-ramberg-e.pdf> 03.01.2015.

Ramberg, Jan, Freight Forwarder Law, **Modern Law for Global Commerce,Congress to celebrate the fortieth annual session of UNCITRAL Vienna,9-12 July 2007**, (Forwarder Law); (çevrimiçi) <http://www.uncitral.org/pdf/english/congress/Ramberg.pdf>. 30.12.2014.

Schmidt, Karsten, **Handelsrecht**, 5. völlig neu bearbeitete Auflage, Bonn 1999.

Schoenbaum, Thomas J., **Amiralty and Maritime Law**, 4th. Edt., Washington 2003.

Schramm, Hans-Joachim, **Freight Forwarder's Intermediary Role in Multimodal Transport Chains A Social Network Approach**, Berlin, 2012.

Seven, Vural, **Taşıma Hukukunda Gönderilen**, Ankara 2012, s.88

Sözer, Bülent, **Deniz Ticareti Hukuku 1 (Giriş, Gemi Donatan ve Navlun Sözleşmeleri)**, İstanbul 2013.

Tandoğan, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C.2, İstanbul 1989.

Tangün, A.Kürşat, **Navlun Komisyoncusu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

Tekil, Fahiman, **Ticari İşletme Hukuku**, İstanbul 1981.

Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul 1993.

Tetley, William, **Marine Cargo Claims**, 4th. ed., Vol.2, Quebec 2008.

Tüzün, Necat, **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, İstanbul 1968.

Yarkin, Murat, **Deniz Taşımacılığında Yük Sevkiyatı (Freight Forwarderlık) İşlemleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Yavuz, Cevdet, **Türk-İsviçre ve Fransız Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul 1983.

von Tuhr, Andreas, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, C.1-2 (Çev. Cevat Edege), Yargıtay Yayınları No:15, Ankara 1983.

Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İstanbul Ocak 2014.

Wilson, John F., **Carriage of Goods by Sea**, 7th. ed., Essex 2010.

Wüstendörfer, Hans, **Neuzeitliches Seehandelsrecht mit besonderer Berücksichtigung des angloamerikanischen und des internationalen Rechts**, Tübingen 1950.